

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

ДЕРГАЛЮК БОГДАН ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 330:332.142:338.23

**СТРУКТУРНА МОДЕРНІЗАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ
ТА ДЕТЕРМІНАНТИ ПРИСКОРЕННЯ ЦИХ ПРОЦЕСІВ
ЧЕРЕЗ КАПІТАЛІЗАЦІЮ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ**

08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Чернігів – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі менеджменту та публічного адміністрування ПВНЗ «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая».

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України
Бутко Микола Петрович,
завідувач кафедри менеджменту і державної служби Національного університету «Чернігівська політехніка».

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Бондаренко Валерій Михайлович,
декан обліково-фінансового факультету, професор кафедри маркетингу та реклами Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету;

доктор економічних наук, професор
Мармуль Лариса Олександрівна,
професор кафедри економіки Університету Григорія Сковороди в Переяславі;

доктор економічних наук, професор
Комеліна Ольга Володимирівна,
завідувач кафедри менеджменту і логістики Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка».

Захист відбудеться «16» жовтня 2020 р. об 11:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 79.051.01 у Національному університеті «Чернігівська політехніка» за адресою: 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95, ауд. І-224.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного університету «Чернігівська політехніка» за адресою: 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95.

Автореферат розісланий «15» вересня 2020 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. В. Соломаха

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Парадигма регіонального розвитку європейських країн спрямована на підвищення ефективності використання власного потенціалу для підвищення конкурентоспроможності національної економіки та рівня життя населення.

Стратегічний курс України на інтеграцію в Європейське Співтовариство вимагає гармонізованих та ефективних управлінських рішень на загальнодержавному, субнаціональному й місцевих рівнях, спрямованих на використання наявного економічного потенціалу для підвищення рівня конкурентоспроможності в усіх сферах суспільного життя.

Особливої гостроти ці процеси набувають саме в наш час, оскільки модернізаційні програми гальмуються внаслідок втрати цілісності національного простору через військову агресію з боку Російської Федерації, спрямування значних обсягів бюджетних ресурсів на боротьбу з коронавірусною пандемією, а також різким падінням рівня життя абсолютної більшості населення та загальмованістю і безсистемністю процесів переформатування владних повноважень.

Саме тому структурна модернізація регіональної економіки в Україні вимагає розробки науково-методичного апарату щодо концептуальних засад у контексті інтелектуалізації економіки регіонів. Це потребує також пошуку мотиваційних та управлінських механізмів та інституціонального забезпечення структурних зрушень у регіональній економіці під впливом нарощування інтелектуального потенціалу та його поступальної капіталізації.

Питання структурних зрушень в економічних системах, а також прискорення процесів нагромадження технологій, знань та інформації, капіталу висвітлювалися в роботах таких відомих у світі учених, як: Д. Белл, Дж. К. Гелбрейт, М. Кітінг, К. Кларк, М. Д. Кондратьєв, П. Кругман, І. Ліпсиц, А. Льюїс, К. Маркс, Ф. Перру, М. Портер, В. Ростю, Дж. Фрідман, Ж. Фурастьє, Е. Хенделер, Х. Ченері, Й. Шумпетер та інших.

Закономірності та тенденції структурних зрушень, механізми регулювання регіональної економіки та її розвиток за рахунок капіталізації інтелектуального потенціалу досліджувалися такими вітчизняними науковцями: О. Амоша, Ю. Бажал, В. Бондаренко, Б. Буркінський, М. Бутко, О. Власюк, С. Вовканич, В. Геєць, О. Гонта, А. Гриценко, Б. Данилишин, М. Долішній, С. Дорогунов, Н. Іванова, Б. Кваснюк, О. Кендюхов, М. Кобзистий, О. Коломицев, О. Комеліна, В. Кравців, Б. Марков, Л. Мармуль, Т. Пепа, В. Семиноженко, І. Стороянська, С. Тульчинська, В. Худолей, Л. Чернюк, С. Шкарлет, С. Шульц та інші.

Попри вагомий внесок у дослідження процесів структурної модернізації регіональної економіки досі недостатньо уваги приділяється прискоренню цих процесів через капіталізацію інтелектуального потенціалу, що є особливо ваговою детермінантою в умовах переформатування владних повноважень. Це зумовлює актуальність обрання теми дисертаційного дослідження, його мету, структурний зміст та коло завдань, які мають важливе теоретико-методологічне та практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний автором напрям дослідження, пов'язаний із проблемами науково-дослідних робіт, що виконувалися у:

- ПВНЗ «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая», а саме з темами: «Модернізаційні детермінанти трансформації суспільно-територіальних систем України в умовах посилення процесів євроінтеграції» (ДР № 0118U001588), при виконанні цієї теми автором доведено, що інтелектуалізація як детермінанта прискорення модернізації регіонів відбувається за умов інституційного та економічного стимулювання, глобальних тенденцій інноваційного розвитку та задоволення потреб їх впровадження в економічні процеси регіонів; «Підвищення ефективності структури економічних систем на різних рівнях функціонування» (ДР № 0118U001589), де дисертантом обґрунтовано взаємоузгодженість структурних перетворень регіональної економіки з чинниками впливу на їх динаміку та рівнем інтелектуалізації регіонального простору з урахуванням дотримання системи принципів, а саме: загальнонаукових принципів інтелектуально-цифрової парадигми модернізації структури регіону та специфічних принципів модернізації структури регіону: структурних зрушень; модернізації структури регіону; інтелектуалізації, що формують засади реалізації цілей інтелектуалізації регіону; «Діагностування економічного розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення нового регіоналізму» (ДР № 0118U001590), у межах виконання якої автором удосконалено методичний підхід щодо моделювання впливу інтелектуалізації на процеси структурних змін у регіональній економіці за використанням графічної моделі додекаедра (акт впровадження № 02/00030-а від 22.01.2020 р.);

- Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» при виконанні тем: «Проблеми управління та регулювання національної економіки» (ДР № 0108U009340), у межах якої автором запропоновано засади державного регіонального управління в умовах децентралізації щодо прискорення розвитку продуктивних сил; «Державний та приватний сектори в системі управління та регулювання національного господарства» (ДР № 0116U002566), у межах виконання якої дисертантом обґрунтовано принципи та завдання структурної модернізації з урахуванням детермінуючого впливу інтелектуалізації економіки; «Економічна діагностика в системі управління суб'єктів господарювання в ринкових умовах» (ДР № 0116U004578), де автором розроблено пропозиції щодо оцінювання впливу інтелектуалізації на процеси структурних змін у регіональній економіці (протокол № 6 від 13.02.2020 р.); «Напрями підвищення ефективності управління економічним потенціалом підприємства» (ДР № 0118U001433), у межах роботи над якою було надано практичні рекомендації щодо підвищення ефективності управління економічним потенціалом підприємства ТОВ «Агротехсоюз», серед яких особливу увагу зосереджено на реалізації стратегії інтелектуалізації (довідка ТОВ «Агротехсоюз» № 089/1 від 07.06.2019 р.);

- Національному авіаційному університеті при роботі над темою «Управління сталим розвитком інтеграційних процесів підприємств повітряного транспорту в міжнародному просторі» (ДР № 01181U004287).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретичних положень щодо структурної модернізації регіональної економіки, обґрунтування методологічних засад та практичних рекомендацій щодо прискорення цих процесів через капіталізацію інтелектуального потенціалу.

Для досягнення поставленої мети були сформовано та вирішено такі завдання:

- узагальнено наукові підходи щодо сутності структурних зрушень в економіці та фактори, які впливають на динаміку цих процесів;
- досліджено еволюцію теорій регулювання структурних зрушень в економіці регіонів у змінних умовах;
- виокремлено інтелектуалізацію як детермінанту структурних зрушень регіональної економіки;
- визначено закономірності, принципи та чинники впливу на структурні зрушення в економіці регіонів України;
- проаналізовано методи оцінки структурних зрушень у регіональній економіці під впливом капіталізації інтелектуального потенціалу;
- вивчено європейський досвід регулювання структурних зрушень в економіці регіонів та перспективи його імплементації у вітчизняну практику;
- проведено емпіричне дослідження та виявлено тенденції, динаміку та особливості структурної характеристики економіки регіонів України;
- ідентифікована взаємоузгодженість структурних перетворень з чинниками впливу на їх динаміку та рівнем інтелектуалізації регіонального простору;
- побудована імітаційна модель оцінювання впливу факторів на інноваційний розвиток регіональної економіки;
- проаналізовано стан інтелектуальних ресурсів регіонів України та особливості їх використання в сучасних умовах;
- обґрунтовано економіко-математичне моделювання впливу інтелектуалізації на процеси структурних змін у регіональній економіці;
- запропоновано сценарні варіанти розвитку економіки регіонів України в контексті інваріантності структурних зрушень;
- розроблено напрями удосконалення інституціонального забезпечення структурної модернізації економіки регіонів України в умовах євроінтеграційного вибору;
- виокремлено стратегічні пріоритети здійснення структурних зрушень у регіональній економіці;
- проведено прогнозування структурних зрушень у регіональній економіці в умовах децентралізації владних повноважень.

Об'єктом дослідження є структурна модернізація регіональної економіки та детермінанти прискорення цих процесів через капіталізацію інтелектуального потенціалу.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та прикладні засади капіталізації інтелектуального потенціалу для прискорення структурної модернізації регіональної економіки.

Методи дослідження. Методологічною основою цього дослідження є загальнонаукові прийоми наукового пізнання і спеціальні методи наукового дослідження, що ґрунтуються на сучасних наукових тенденціях розвитку продуктивних сил та просторової економіки. При написанні роботи було використано: історико-логічний підхід – у процесі виявлення генезису наукової думки теорії регіональної економіки та розвитку інтелектуального потенціалу; діалектичний метод – для встановлення взаємозв'язків та виявлення суперечностей

між суб'єктами структурної модернізації економіки регіонів; метод аналізу та синтезу – для виокремлення найвагомішої детермінанти структурної модернізації економіки регіонів – інтелектуального потенціалу та зіставлення особливостей структурних зрушень в економіці регіонів; метод групування – для групування регіонів за темпами структурних зрушень та рівнем інтелектуального капіталу, виокремлення стратегічних пріоритетів здійснення структурних зрушень у регіонах в умовах євроінтеграційного вибору; монографічний метод – для систематизації методичних підходів оцінювання структурних зрушень у регіональній економіці під впливом капіталізації інтелектуального потенціалу; декомпозиції – для проведення аналізу наявних підходів щодо трактування досліджуваних проблем структурної модернізації економіки регіонів та тлумачення їхньої сутності; метод абстрагування та формалізації – для обґрунтування концептуальних засад модернізації структурних перетворень в економіці регіонів в Україні в контексті інтелектуалізації; статистичний метод та економіко-математичне моделювання – для моделювання впливу інтелектуалізації на процеси структурних змін у регіональній економіці та моделювання оцінювання впливу факторів на інноваційний розвиток регіональної економіки; метод узагальнень – для обґрунтування концептуальних положень та практичних рекомендацій щодо структурної модернізації економіки регіонів та її рушійної детермінанти – інтелектуального капіталу; комплексний підхід – для отримання більш цілісного комплексного уявлення про структурну модернізацію економіки регіонів через капіталізацію інтелектуального потенціалу.

Базисом дослідження виступає інтелектуально-цифрова парадигма, що дало можливість сформулювати припущення щодо умов її реалізації та практичного застосування щодо структурної модернізації регіональної економіки та детермінанти прискорення цих процесів через капіталізацію інтелектуального потенціалу.

Емпіричною і фактологічною основою дослідження слугували праці закордонних та вітчизняних науковців щодо становлення структурної модернізації економіки регіонів та прискорення цих процесів через капіталізацію інтелектуального потенціалу, матеріали спеціальних видань у межах програм Європейського Союзу, результати довгострокових досліджень та інформаційна база Інтернет.

Інформаційною базою дослідження слугували: Конституція України, Закони України, Укази Президента України, нормативно-правові акти Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, міжнародно-правові документи, аналітичні матеріали центральних органів виконавчої влади, інформаційні матеріали міжнародних асоціацій та рейтингових агентств, Державної служби статистики України, офіційні результати секторальних обстежень, звітності органів державної і регіональної влади та органів місцевого самоврядування.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в обґрунтуванні та розробці теоретичних та науково-методичних положень практичних рекомендацій щодо структурної модернізації регіональної економіки через капіталізацію інтелектуального потенціалу. Найсуттєвішими теоретико-методологічними результатами, які характеризують наукову новизну дослідження й особистий внесок дисертанта, є:

вперше:

- сформульовано концептуальні засади модернізації регіональної економіки, що ґрунтуються на прискоренні задіяння інтелекту як ключового фактору якісно нового напрямку ревіталізації продуктивних сил на інтелектуально-цифровій парадигмі, яка зумовлює безперервність інноваційного пошуку та активності людини, поширення інформаційних потоків та дифузії знань, зважаючи на об'єктність у відносинах власності та процесів створення доходів;

- обґрунтовано методологічний підхід щодо структурної модернізації регіональної економіки через капіталізацію інтелектуального потенціалу, що передбачає безперервність нововведень у всіх сферах економічної діяльності та конвертацію формування інноваційно орієнтованого мислення в бізнес-середовищі, динамічний характер поширення інформації, котрі у взаємодії забезпечують протиентропійність та емерджентність розвитку регіональної економіки;

- запропоновано просторову модель ідеалізованої структури регіональної економіки, що представлена у вигляді додекаедра, у якому дванадцять граней відображають роль кожного елемента в результатах діяльності регіону та представлені параметричними характеристиками збалансованості, надійності та стійкості господарської системи регіону;

удосконалено:

- методологічний базис структурної модернізації просторової економіки, що, на відміну від наявного, передбачає групування принципів становлення продуктивних сил, сприяє задіянню мотивації до регулювання структурних зрушень у регіональній економіці для формування прикладних засад нарощування конкурентних переваг регіонального розвитку;

- критеріальні та змістовні характеристики функціональних компонент інтелектуальних ресурсів у системі регіонального розвитку, що, на відміну від діючої практики, розглядаються з позицій її організації та виробничих відносин, які формуються у процесі суб'єктно-об'єктних відносин та забезпечують загальну ресурсну цілісність, а також з позицій людини, яка є базисом формування кожної із компонент та виокремлених на основі функції інтелектуальних ресурсів у процесі модернізації регіональної економіки;

- засади стратегічного планування розвитку регіональних економічних систем, що, на відміну від існуючих, передбачають побудову матриці стратегічного планування з використанням реалістичних сценаріїв структурних зрушень у просторовій економіці, спрямованих на підвищення рівня їхньої конкурентоспроможності завдяки активізації процесів інтелектуалізації;

- методичний підхід до оцінювання впливу інтелектуальних ресурсів регіонів на структурні зрушення в регіональній економіці, що, на відміну від існуючих підходів, розкривається шляхом адаптації математичного інструментарію оцінювання результуючої моделі додекаедрного простору та ґрунтується на використанні множинної регресії, кореляційного, кластерного, факторного аналізу та передбачає визначення інтегрального індексу системи впливу інтелектуальних ресурсів та його блок-підсистем;

набуло подальшого розвитку:

- понятійно-категоріальний апарат теорії регіонального розвитку та дефініційний зміст процесів структурної модернізації регіональної економіки за рахунок поглиблення сутності окремих понять, з-поміж яких: «структура економічної системи», «структура регіону», «структурні зрушення регіональної економічної системи», «структурна трансформація регіональних економічних систем», «інтелектуалізація регіональної економічної системи»; «інтелектуальні ресурси регіонів»;

- класифікаційні ознаки регулювання структури економіки регіонів, які виокремлені з погляду об'єктивності та спрямованості структурних зрушень на мега-, макро-, мезо- та макрорівнях, що дало можливість побудувати матрицю відповідності для проведення часового аналізу результативності структурної модернізації;

- композиція інтелектуалізації економічної системи регіонів, що побудована в історико-просторовому контексті з урахуванням періодизації розвитку наукових досліджень структурних зрушень у регіональній економіці та виокремлює три основні періоди: формування, становлення та стійкого розвитку;

- методичні засади запровадження напрямів та завдань регулювання структурних зрушень у регіонах, що базуються на засадах інноваційного розвитку та можливості імплементації європейського досвіду щодо стратегічного планування регіональної структурної трансформації; створення дієвих інституціональних механізмів регіонального співробітництва, проектування стратегій регіонального розвитку; формування системи підтримки регіональних проєктів; моніторингу й оцінювання показників інноваційності просторових структурних зрушень та векторності їх реалізації;

- обґрунтування взаємоузгодженості структурних перетворень з рівнем інтелектуалізації регіонального простору, що передбачає застосування коефіцієнтів парної кореляції, побудову регресійної моделі з огляду на необхідність капіталізації інтелектуального потенціалу, носієм якого завжди виступає людина, а результативною ознакою виявлення ефективності структурних зрушень в економіці регіонів є валовий регіональний продукт;

- прикладні аспекти сценарного прогнозування розвитку регіональної системи, що базується на методі експоненціального згладжування та передбачає урахування впливу інтелектуальної складової;

- теоретико-методологічні засади визначення пріоритетності завдань модернізації регіональної економіки, що сформовані з урахуванням інноваційного характеру та цілей реалізації інтелектуально-цільової парадигми регуляторних процесів в умовах децентралізації владних повноважень;

- критеріальні характеристики стратегічного планування структурної модернізації регіональної економіки, котрі виокремлені на засадах капіталізації інтелектуального потенціалу, враховують вплив процесів глобалізації на структурну конфігурацію регіональної економіки та інституціональне середовище розвитку регіональних господарських систем.

Практичне значення отриманих результатів полягає в обґрунтуванні й розробці теоретико-методологічних засад і практичних рекомендацій щодо структурної модернізації регіональної економіки через капіталізацію інтелектуального потенціалу як детермінанти прискорення цих процесів.

Одержані результати впроваджено в діяльності: Міністерства соціальної політики України – використовувалися пропозиції щодо запровадження мотиваційних та управлінських механізмів структурних зрушень у регіональних господарських системах під впливом нарощування інтелектуального капіталу, що сприятиме підвищенню рівня життя населення, зокрема через зменшення асиметричності соціально-економічного розвитку регіонів (довідка № 3080/0/78-20/29 від 19.06.2020 р.); Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України – у роботі Департаменту регуляторної політики та підприємництва пропозиції щодо спрямування зусиль на інтелектуалізацію, що передбачає послідовність таких етапів, як формування інтелектуальних ресурсів, інституціоналізація, визначення сфери застосування інтелектуальних ресурсів та відповідних для цього умов; практичне використання інтелектуальних ресурсів сприятиме соціально-економічному розвитку регіонів та досягненню цілей сталого розвитку (довідка № 15/3-20 від 22.01.2020 р.); Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку Національної академії наук України – пропозиції щодо концептуальних засад модернізації структурних перетворень у економіці регіонів України в контексті інтелектуалізації, що передбачають інституціональне забезпечення структурної модернізації економіки регіонів України в умовах європейського вибору, виокремлення стратегічних пріоритетів здійснення структурних зрушень у регіональній економіці та розроблення мотиваційних та управлінських механізмів структурних зрушень у регіональних господарських системах під впливом нарощування інтелектуального капіталу (довідка № 05/42 від 10.06.2020 р.); Бориспільській районній державній адміністрації Київської області – при роботі над Програмою соціально-економічного та культурного розвитку Бориспільського району на 2020 рік, а саме: пропозиції щодо інтелектуалізації соціально-економічного розвитку як детермінанти структурних зрушень у регіональній економічній системі, що дозволить сформувати стійку, адаптивну систему з ознаками знанневої економіки, що включає наявність таких нових елементів, як цифровізація та візуалізація процесів і зв'язків, активізує інноваційний характер відтворення трудових ресурсів і капіталу, поєднання яких сформує новоутворений елемент регіональної структури – інтелект і інтелектуальний капітал (довідка № 48/07-46-1931 від 02.07.2020 р.).

Результати дослідження використовуються для підготовки навчальних програм, курсів, методичних розробок для здобувачів вищої освіти у: Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» при навчально-методичному забезпеченні дисциплін «Регіональна економіка (регіональна економіка, екологія)», «Макроекономіка» для студентів освітнього ступеня «бакалавр» спеціальності 051 «Економіка», спеціалізації «Економіка підприємства»; «Економічне обґрунтування проєктних рішень» для студентів освітнього ступеня «магістр» спеціальності 051 «Економіка», спеціалізації «Економіка підприємства» факультету менеджменту та маркетингу (акт впровадження № 3112-26 від 26.06.2020 р.); ПВНЗ «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая» при викладанні дисциплін «Регіональна економіка», «Корпоративне управління», «Менеджмент проєктів», «Публічне адміністрування», «Стратегічне управління» для студентів освітніх ступенів «бакалавр» та «магістр» галузі знань 07 «Управління і адміністрування» (акт впровадження 02/00029-а від 22.02.2020 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати наукового дослідження доповідались автором і були схвалені на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Сучасні проблеми економіки» (м. Київ, 2014 р., 2015 р., 2016 р.); «Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки» (м. Київ, 2015 р., 2016 р., 2017 р., 2018 р., 2019 р.); «Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами» (м. Київ, 2017 р., 2019 р.); «Проблеми розвитку потенціалу підприємства в глобальних економічних умовах» (м. Київ, 2017 р.); «Сучасний стан та пріоритети модернізації фінансово-економічної системи: теорії та пропозиції» (м. Запоріжжя, 2019 р.); «Problems of effective management of state» (Грузія, Тбілісі, 2019 р.); «Сучасні проблеми глобальних процесів у світовій економіці» (м. Київ, 2018 р.); «Modern approaches to the introduction of science into practice» (США, Сан Франциско, 2020 р.); «Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, обліку, фінансів та права» (м. Полтава, 2020 р.); «Сучасні наукові погляди на модернізацію, інноваційні технології та фінансові процеси» (м. Київ, 2020 р.); «Інноваційні стратегії та моделі економічних трансформацій в умовах євроінтеграційних викликів» (Харків – Ужгород – Софія – Пшеворськ, 2020 р.).

Публікації. Основні положення і висновки опубліковано у 58 наукових працях загальним обсягом 83,47 друк. арк. (особисто автору належить 45,79 друк. арк.), з-поміж них 1 одноосібна монографія, 2 розділи в колективних закордонних монографіях, 33 фахові статті (з них 28 статей – у фахових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз), 4 статті – у наукових виданнях інших держав; 18 – публікацій у матеріалах науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається з анотації, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладено на 365 сторінках комп'ютерного тексту. Робота містить 34 таблиці (з них 7 повністю займають площу сторінки), 96 рисунків, списку використаних джерел із 367 найменувань на 33 сторінках, 6 додатків на 90 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, визначено методологічну базу, розкрито наукову новизну, відображено практичне значення одержаних результатів та апробацію отриманих результатів.

У першому розділі – **«Теоретичні засади регулювання структурних зрушень в економіці»** – здійснено науковий дискурс теоретичних засад структурних зрушень в економіці та підходів щодо сутності структурних зрушень у регіональній економіці. Обґрунтовано значення інтелектуалізації як детермінанти структурних зрушень регіональної економіки.

Дослідження наукових теорій регулювання регіональних економічних систем через призму структурних перетворень дало можливість дисертанту розкрити архітектуру та спрямованість модернізаційних процесів у просторовому вимірі (рис. 1).

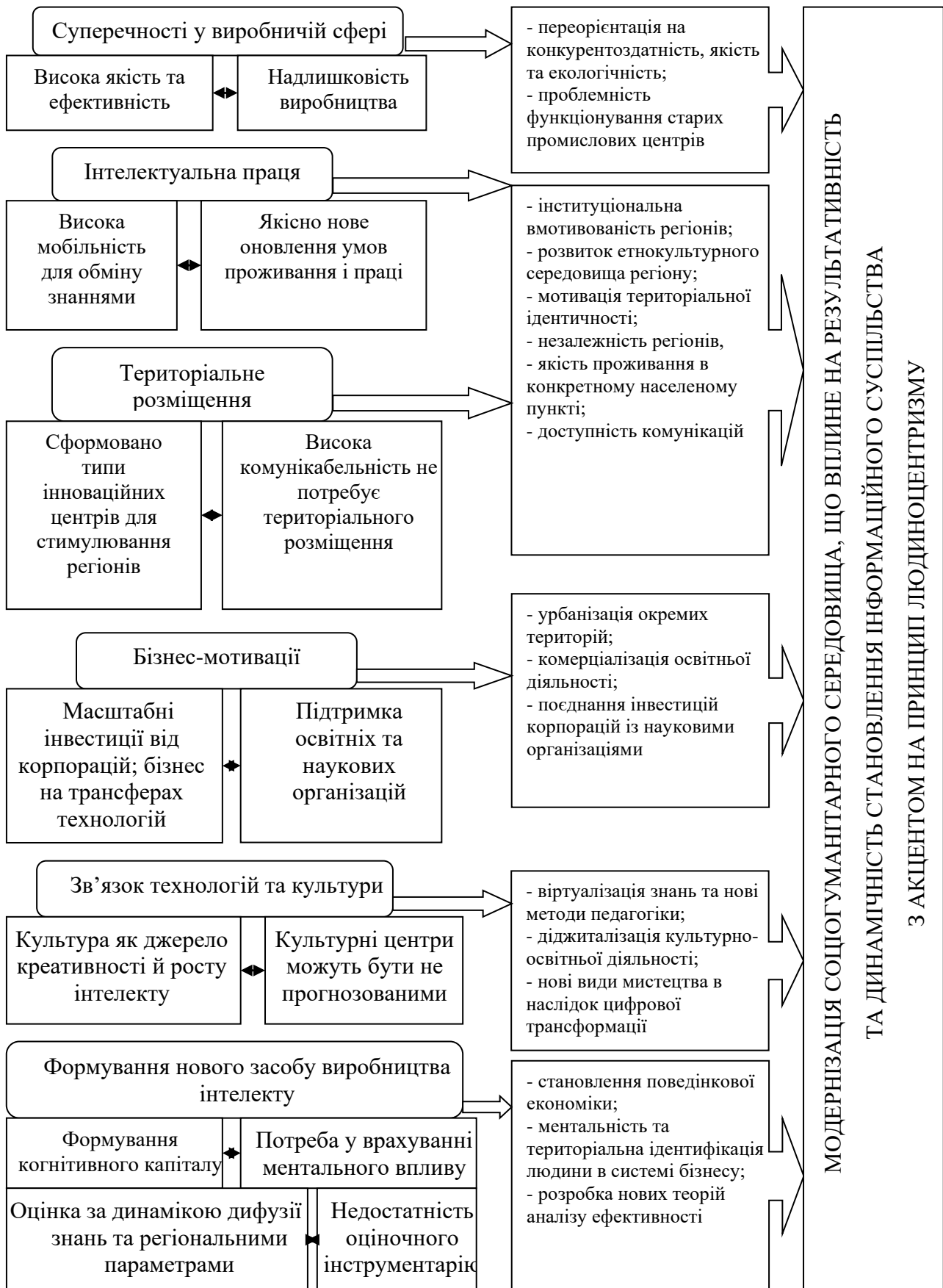

Рис. 1. Сучасні структурні суперечності інтелектуалізації та їхній вплив на модернізацію регіонів

Джерело: побудовано автором.

Узагальнення системного, цільового, інклюзивного, еволюційного підходів до структуризації регіональної системи дозволило сформулювати авторські положення результативного підходу за описом ефектів від взаємодій та послідовності перетворень «ресурси» – «потенціал» – «капітал» у просторовому і часовому вимірах.

Дотримуючись результатного підходу до дослідження стану просторових господарських систем, виокремлено якісні і кількісні параметри, а також комплексність державної регіональної політики, що формує характер структурних змін, які, в свою чергу, виокремлюють типи наслідків структурних зрушень та тип структурної трансформації регіону. Саме характер структурних трансформацій визначає глибину, довгостроковість та результативність перебудови структури регіону. Доведено, що процеси модернізації регіональної структури незворотні, але управління потоками змін і детермінантами їх результативності формує основні параметри наслідків структурних зрушень.

Дослідження генези теорії регіональної економіки, що охоплює часовий період від перших наукових публікацій щодо територіально-регіонального розміщення продуктивних сил до сучасних концепцій регіоналістики дало змогу виокремити у кожній із досліджуваних теорій детермінанти та наслідки структурних зрушень, описати чотири періоди в розвитку досліджень процесів регіональної структуризації та зрушень.

З'ясовано, що сукупність факторів глобалізаційного впливу на економічні та соціальні системи провокує розвиток процесів інтелектуалізації та нарощує її роль у розподілі доходів, поширенні технологій та визначає основним каталізатором структурних зрушень. Обґрунтовано, що інтелектуалізаційний вплив на економічну систему динамізує структурну трансформацію та утворення нових зв'язків та надбудов між окремими її елементами в процесі переходу в інтелектуальний капітал. При цьому важливою є послідовність, достатність та цілеспрямованість структурних змін системи. Застосовуючи об'єктний підхід до трактування інтелектуалізації економічних систем, виявлено характер впливу на структурну модернізацію чинників глобалізаційного, національного, регіонального, бізнесового та особистісного рівнів.

Дисертантом обґрунтовано, що інтелектуалізація як чинник стимулювання процесів економічного розвитку на всіх рівнях управління структурними зрушеннями зумовлює перебудову всіх сфер суспільних відносин у напрямках зростання професійності населення, появу нового структуроформуючого елемента – інтелектуального капіталу, що стає основним фактором формування знанневої економіки, нових джерел доходів та стабільності функціонування просторових господарських систем в умовах загострення конкуренції.

У другому розділі – **«Методологічні засади регулювання структурних зрушень в регіональній економіці»** – обґрунтовано закономірності, принципи та чинники впливу на структурні зрушення в економіці регіонів України; систематизовано методи оцінки структурних зрушень у регіональній економіці під впливом капіталізації інтелектуального потенціалу; вивчено європейський досвід регулювання структурних зрушень в економіці регіонів та можливість його імплементації в Україні.

У дисертаційній роботі доведено, що інтелектуалізація як детермінанта прискорення модернізації регіонів відбувається за умов інституціонального детермінізму та економічного стимулювання, процесів інноваційного розвитку (рис. 2).

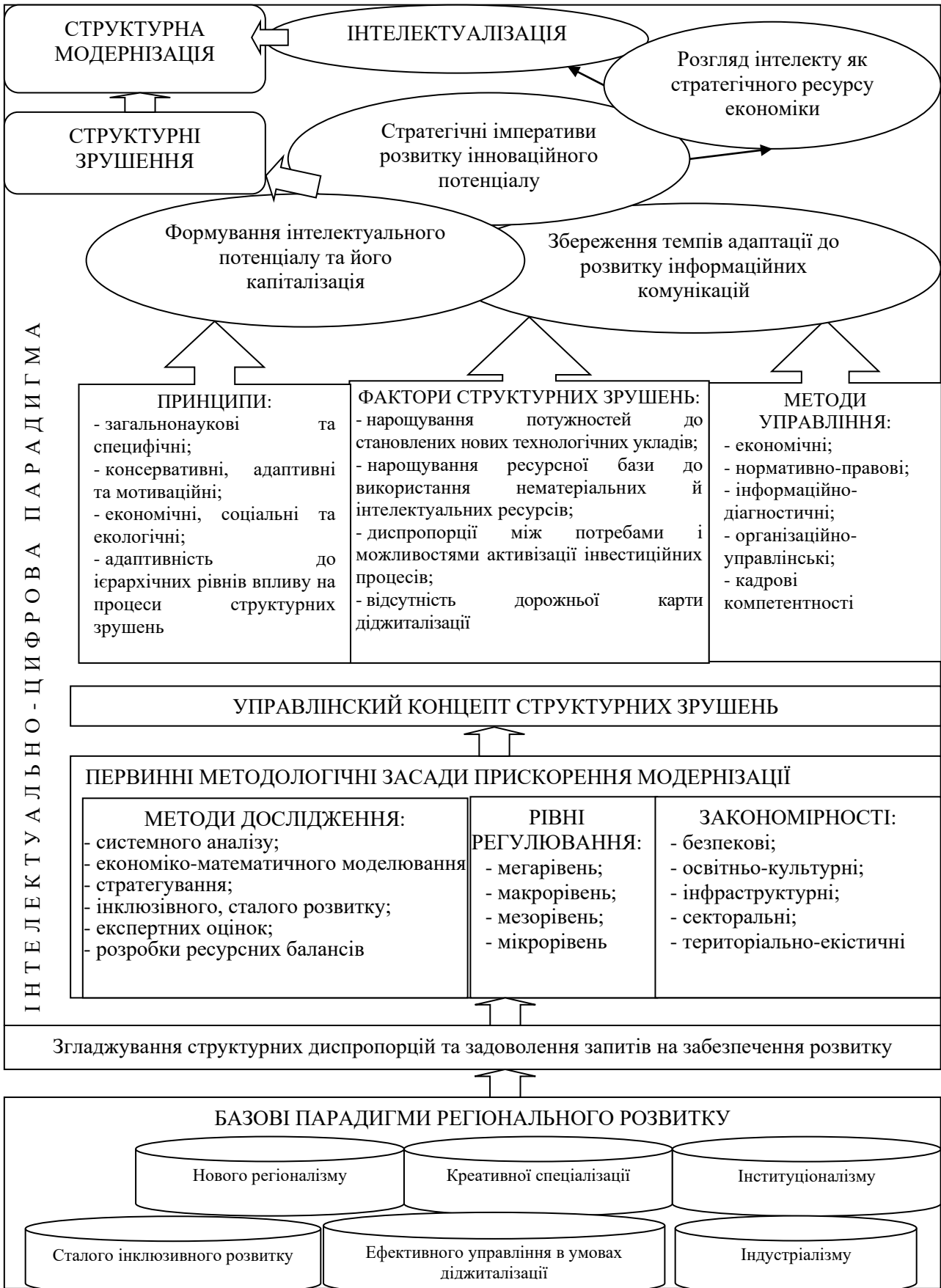

Рис. 2. Схема використання методичного інструментарію прискорення структурної модернізації регіонів за умов реалізації інтелектуально-цифрової парадигми
 Джерело: запропоновано автором.

Виокремлено особливості застосування сучасних теорій наукового пізнання розвитку регіональної економіки, до яких віднесено інструменти системного, процесного, інституційного, нормативного та інноваційного підходів до методології дослідження та обґрунтування. Поєднання зазначених підходів дозволило комплексно підійти до сутнісного змісту структури регіональної економічної системи, розкрити процеси її трансформацій з урахуванням інноваційності середовища. При цьому принципи реалізації інтелектуально-цифрової парадигми модернізації регіональної економіки розподілено за місцем у структурі владних повноважень, за функцією мотивації та за рівнями регулювання структурних зрушень.

Виокремлено систему принципів, до якої віднесено загальнонаукові, що характеризують сутність інтелектуально-цифрової парадигми модернізації структури регіону, та специфічні, які дозволяють виокремити цільові ознаки наукового обґрунтування інтелектуально-цифрової парадигми модернізації структури регіону, через поєднання трендів структурних зрушень; формування конкурентних переваг регіонального ландшафту та інтелектуалізацію регіональної економіки (рис. 3).

Дослідження наукових підходів та методичного забезпечення оцінювання модернізаційних процесів у регіональній структурі показало два концептуальних підходи: перший – аналіз обмежується оцінкою динаміки та вартістю отриманих результатів або витрат; другий – застосування інтеграційних критеріїв для порівняння. Дисертантом доведено, що обидва підходи необхідно застосовувати в комплексному поєднанні для отримання достовірної інформації щодо діагностики стану та прогнозів змін у процесах структурізації регіональної економіки.

Для пояснення характеру відносин та економічної поведінки в ідеалізованій структурі регіональної системи адаптовано математичний інструментарій оцінки додекаедра. Економіко-математична модель аналізу профілю структури регіону за інтелектуально-цифровою парадигмою передбачає оцінку капіталомісткості основних параметрів, а результатом аналізу є критеріальні рівні стійкості та збалансованості структури регіональної системи з оцінкою можливостей мінімізації впливу проблемних елементів структури.

Аналіз моделей інноваційного розвитку країн Європейського Союзу з погляду визначення передумов, напрямів й завдань, а також інструментарію їх реалізації дозволив критично оцінити вітчизняні реалії модернізації просторових систем з позицій стратегування структурної трансформації; концентрації інтелектуального капіталу між регіонами; реалізації можливостей спільного фінансування відповідними засадами розподілу ризиків і результатів; формування системи підтримки регіональних проєктів, зокрема через застосування грантового фінансування; залучення зовнішніх інвестиційних ресурсів за умов дотримання безпекових складових.

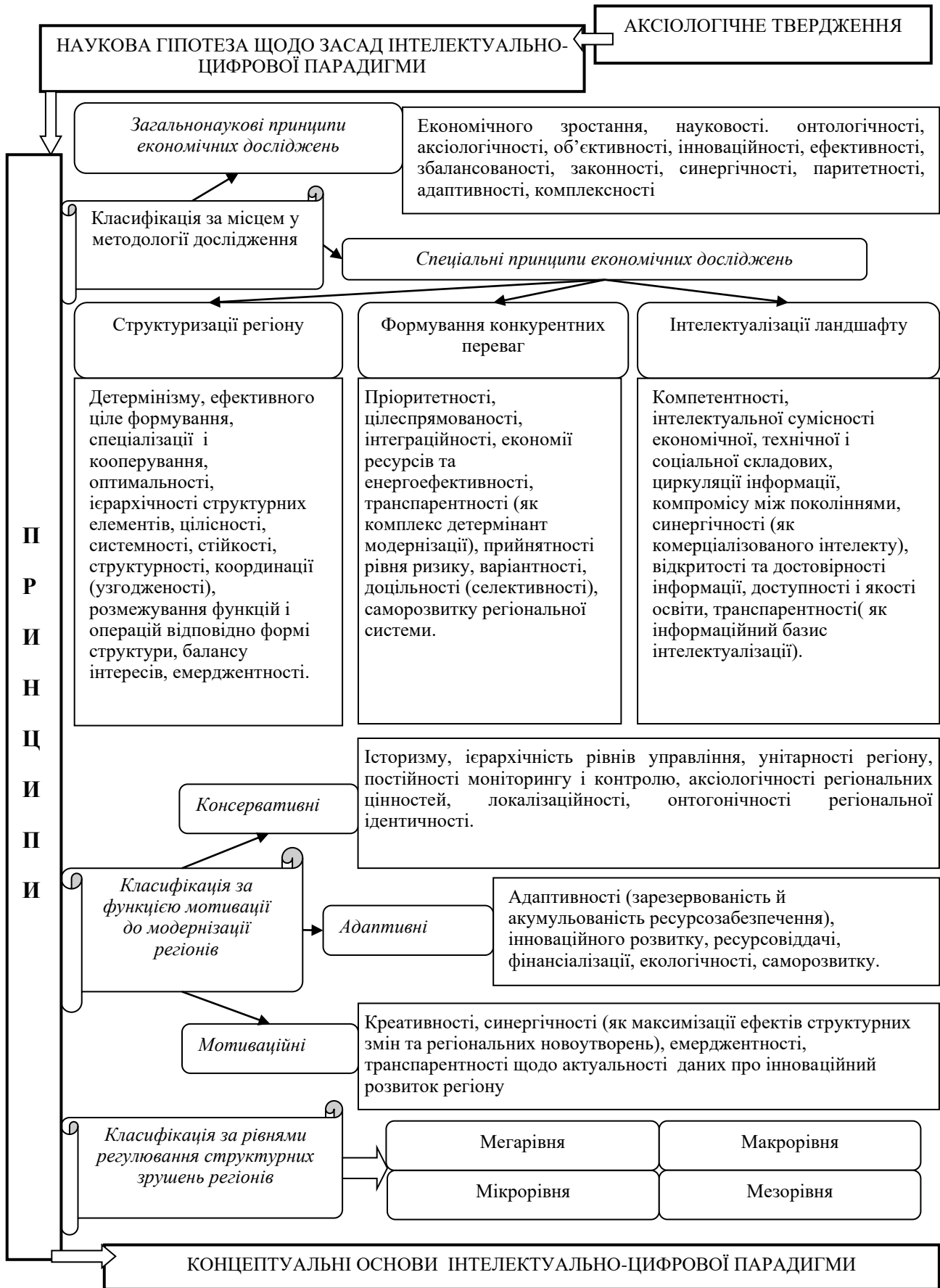

Рис. 3. Групування принципів модернізації структури регіонів на засадах інтелектуально-цифрової парадигми

Джерело: запропоновано автором.

У третьому розділі – «Тенденції та динаміка структурних зрушень в економіці регіонів України» – проведено структурну характеристику економіки регіонів України; з'ясовано взаємоузгодженість структурних перетворень із чинниками впливу на їх динаміку та рівнем інтелектуалізації регіонального простору; побудовано імітаційну модель оцінювання впливу факторів на інноваційний розвиток регіональної економіки.

Проведений у межах дисертаційного дослідження аналіз структурних зрушень в економіці регіонів засвідчив, що найвищі темпи структурних змін відбувалися в таких видах економічної діяльності, як промисловість, будівництво та транспорт. Суттєві структурні зрушення у промисловості відбулися в таких регіонах, як: Дніпропетровська, Луганська, Донецька області, хоча при цьому вони мали негативну динаміку. Диференціація за середньоарифметичними значеннями маси структурних зрушень між м. Києвом та Донецькою областю становила 4,2 раза.

Оцінювання темпів структурних зрушень продемонструвало, що найвищі темпи змін спостерігалися в м. Києві, Закарпатській, Львівській, Черкаській, Житомирській, Чернігівській областях, а найнижчі показники – у Луганській, Донецькій, Дніпропетровській та Одеській областях.

За видами економічної діяльності найшвидше структурні зрушення відбуваються в оптовій торгівлі, будівництві, фінансовій діяльності, а найповільніше – у промисловій діяльності, сільському господарстві, в сфері транспорту та зв'язку. Проте за аналізований період не відбулося значних структурних зрушень, які б мали вплив на зміну спеціалізації регіону, або на зміну структури валового регіонального продукту (рис. 4).

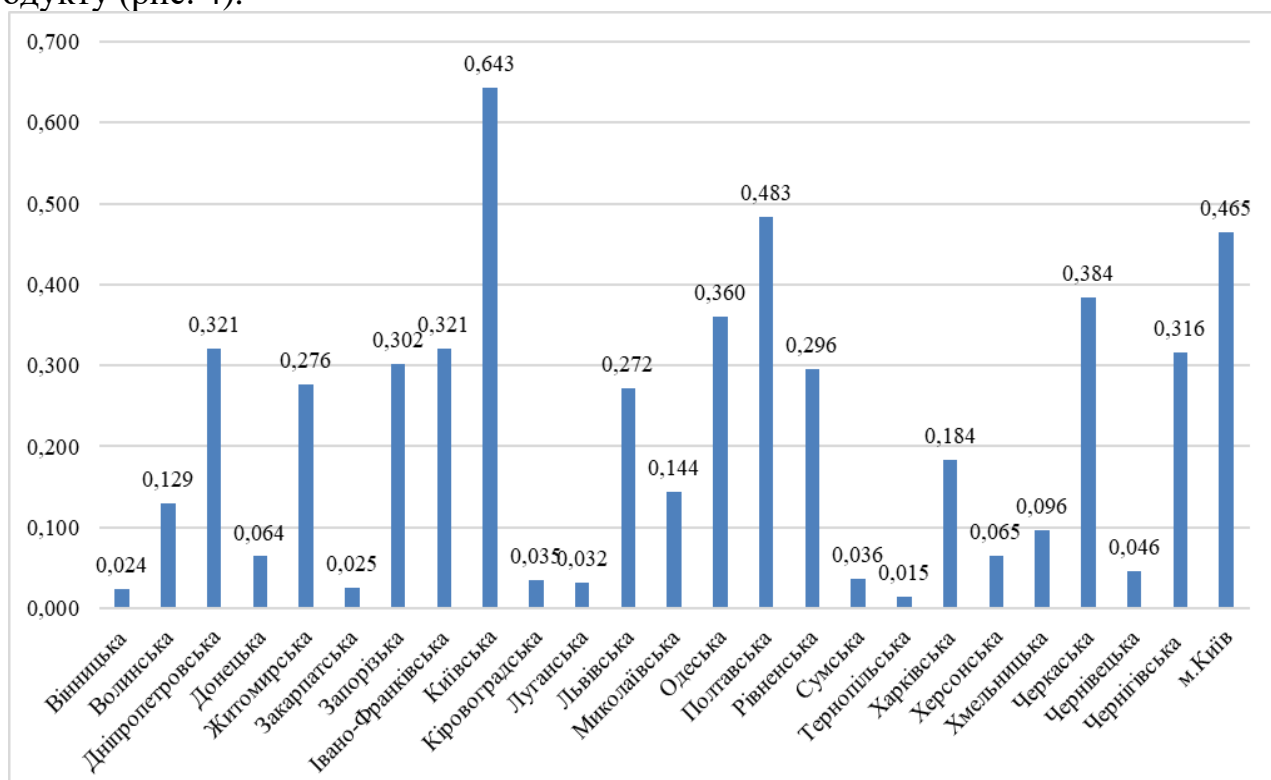

Рис. 4. Інтенсивність структурних зрушень у регіонах України
впродовж 2014-2018 рр.

Джерело: побудовано автором за власними розрахунками.

Визначення інтегрального коефіцієнта структурних зрушень, що є узагальнюючим показником їх інтенсивності, який дає можливість оцінити динаміку і масштаби цих процесів, показав, що їх найвища інтенсивність спостерігалася в м. Києві, Київській, Полтавській, Чернігівській, Черкаській та Одеській областях. Натомість найнижчі показники демонструють Вінницька, Луганська, Кіровоградська, Тернопільська, Закарпатська та Донецька області. Найбільший вплив на структурні зрушення в регіональному розрізі мали такі види економічної діяльності, як торгівля, операції з нерухомим майном, будівництво, переробна промисловість.

Обґрунтування взаємоузгодженості структурних перетворень із рівнем інтелектуалізації регіонального простору зумовили дослідження зміни чисельності економічно-активного населення як носія формування інтелектуальних ресурсів, динаміки кількості закладів вищої освіти та контингенту студентів у них, кількості працівників, які займалися виконанням наукових та науково-технічних робіт.

Аналіз обсягу витрат на інновації свідчить про нестабільну динаміку цього показника. Так, у період з 2014 до 2016 рр. спостерігається зростання витрат на інновації, у 2017 р. відстежено різке їх зниження, а наприкінці 2018 р. витрати на інновації збільшились. Інноваційну діяльність здійснювали інноваційно активні промислові підприємства, частка яких становила до їх загальної кількості: у 2014 р. – 16,1 %, у 2015 р. – 17,3 %, у 2016 р. – 18,9 %, у 2017 р. – 16,2 % та у 2018 р. – 16,4 %.

Встановлено, що інтелектуальні ресурси в сукупності визначають конкурентоспроможність регіональних господарських систем і виступають основним фактором їхнього випереджаючого розвитку. Завдяки підвищенню науково-технічного потенціалу виробництва, зростанню потреби в новітніх технологіях і переходу до розвитку інформаційного суспільства виникає потреба в залученні високоякісних інтелектуальних ресурсів.

Автором обґрунтовано, що структурне розбалансування економічного простору призводить до сповзання господарських систем до низькотехнологічних сфер діяльності та втрати загального рівня конкурентоспроможності регіонів.

Для визначення взаємозв'язку між результативною ознакою, якою виступає валовий регіональний продукт, та факторами впливу на нього дисертантом побудовано кореляційно-регресійні моделі, реалізація яких проводилась за такими етапами, як: по-перше, формування відповідних вихідних даних за основною сукупністю показників, які мають вплив на рівень валового регіонального продукту; по-друге, обґрунтування обраних факторів за рахунок визначення вагомості їх впливу на результуючу ознаку на основі коефіцієнтів кореляції; по-третє, визначення ступеня впливу кожного з факторів на результуючий показник через застосування регресійної моделі.

Взаємодію результуючого показника (Y) з факторами (X_1, X_2, \dots, X_n) у роботі описано рівняннями лінійної багатофакторної регресії. Загальний вид рівняння має вигляд (формули (1)-(2)):

$$Y(X) = a \cdot X + b \quad (1)$$

$$X = \begin{matrix} X_{11} & X_{12} & X_{1m} \\ X_{21} & X_{22} & X_{2m} \\ X_{31} & X_{32} & X_{3m} \\ X_{n1} & X_{n2} & X_{nm} \end{matrix} \quad (2)$$

де елементи матриці X_{ij} $i = \overline{1, n}, j = \overline{1, m}$.

m – число показників, кількість показників прийнято $m = 14$;

n – кількість регіонів, кількість регіонів $n = 25$. Множина параметрів за умови їх однорідності $p = (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14)$

$Y = \frac{Y_1}{Y_{25}}$ – залежна змінна (ВРП).

$\alpha = [\alpha_1, \dots, \alpha_m]$ – коефіцієнти поліноміальної регресії.

На основі проведеного аналізу дисертантом було побудовано економіко-математичну модель, яка містить десяти факторний кореляційно-регресійний аналіз, який має вигляд:

$$Y = 1,95x_1 + 77,87x_2 + 60,22x_3 + 0,76x_4 + 0,57x_5 + 10,1x_6 + 0,42x_7 + 44,3x_8 + 59,7x_9 + 30,31x_{10}.$$

У результаті проведеного економіко-математичного моделювання виокремлено фактори, які мають найбільш суттєвий вплив на структурні зміни в регіональному розвитку, до яких відноситься: поточні економічні позиції інноваційно активних підприємств, наявність стабільних джерел фінансування інтелектуальної праці, створення інноваційної продукції та технологій, а також наявність висококваліфікованого персоналу, здатного до креативної творчої праці.

У четвертому розділі – **«Інтелектуальні ресурси регіонів України та їх вплив на структурні зрушення в економіці»** – виокремлено значення інтелектуальних ресурсів регіонів України та особливості їх використання в сучасних умовах; здійснено економіко-математичне моделювання впливу інтелектуалізації на процеси структурних змін у регіональній економіці; розроблено сценарні варіанти розвитку економіки регіонів України в контексті інваріантності структурних зрушень.

У дисертаційному дослідженні обґрунтовано, що структура економічної поведінки заснована на знанневому базисі людини, можливостях його розширювати, удосконалювати й модернізувати за рахунок інтеграції в існуючу систему інформаційних потоків. Це зумовлює те, що інформація і знання стають однією з головних умов суспільного розвитку, оскільки трансформують як внутрішні цінності людини, так і надають їй нові можливості їх забезпечувати. Капіталізація інтелектуального потенціалу відкриває перспективи для формування передумов суспільної модернізації, яка має враховувати економічні, соціальні та специфічні етнокультурні риси як держави загалом у глобальному, так і її регіонів у національному вимірах.

Виокремлено основні ознаки поширення капіталізації інтелектуального потенціалу в регіонах, до яких належать: модернізація інфраструктурного базису регіонального розвитку; стрімке зростання ролі інформаційно-комунікаційних технологій у всіх сферах суспільного розвитку, як його базової інтегруючої компоненти; структурна трансформація регіональних господарських систем у напрямі зростання ролі та результативності тих видів діяльності, які забезпечують генерацію, передачу та використання знань; посилення якісних змін характеру праці в напрямі зростання рівня її інтелектуалізації, персоналізації, можливостей самореалізації та творчої активності зайнятого населення тощо (рис. 5).

Рис. 5. Ознаки поширення капіталізації інтелектуального потенціалу та особливостей інтелектуального потенціалу

Джерело: побудовано автором.

З'ясовано, що інтелект з позицій економіки слід розглядати як результат психофізіологічних процесів, які формують індивідуальні здібності людини стосовно сприйняття, комбінування та використання економічної інформації про навколишній світ та формування ефективних або ж оптимальних поведінкових

економічних та соціальних практик життєдіяльності. Інтелектуальні ресурси забезпечують формування та реалізацію нових організаційно-управлінських рішень, вибір та впровадження нових технологій, стимулювання індивідуального розвитку населення, результатом чого є актуалізація та інтенсифікація інноваційних детермінант структурної модернізації регіонів.

Дисертантом виокремлено функції інтелектуальних ресурсів у процесі модернізації регіональної економіки як специфічного продукту людської діяльності, до яких відносяться: формування інформаційного середовища; створення та використання бази знань; забезпечення зростання освітнього рівня населення; генерація нових знань; удосконалення інституційного середовища; сприяння світоглядного розвитку суспільства; покращення вертикальних та горизонтальних комунікацій; забезпечення сталого розвитку; посилення захисту прав власності. На основі визначення функцій інтелектуальних ресурсів у процесі модернізації регіональної економіки виокремлено п'ять основних функціональних компонент, що виконують інтелектуальні ресурси в системі регіонального розвитку, а саме: наукову, освітню, управлінську, ринкову та суспільно-поселенську компоненти. Обґрунтовано, що кожна із компонент інтелектуальних ресурсів має розглядатись із позицій її організації, відносин, які формуються між ними та забезпечують загальну цілісність даного виду ресурсів, а також людей, які є базисом формування кожної з компонент.

Для моделювання впливу інтелектуалізації на процеси структурних змін у регіональній економіці запропоновано використовувати кореляційний, регресійний, факторний та графічний аналізи. Основний акцент запропонованого методичного підходу припадає саме на графічний аналіз за використанням візуалізації додекаедрів. Додекаедри побудовано у ідеальній формі для системи впливу інтелектуалізації ресурсів, а також для: блок-підсистеми впливу ресурсних чинників інтелектуалізації економіки регіонів на інтегральний фактор ($I1$); блок-підсистеми впливу капіталізації чинників інтелектуального потенціалу на інтегральний фактор ($I2$); блок-підсистеми чинників впливу потенціалу на інтегральний фактор ($I3$). За показниками формуються індекси у 3-х блок-підсистемах: $m1$, $m2$, $m3$, визначається вплив показників на блок-підсистеми $I1$, $I2$, $I3$ у системі $SVIR$. На основі індексів блок-підсистем знаходиться загальний інтегральний індекс системи $SVIR$ (інтелектуальний індекс регіону), що відповідає стану розвитку i -го регіону $Isvir(t)$ (табл. 1).

Таблиця 1

Побудова моделі оцінювання впливу інтелектуалізації на процеси структурних змін у регіональній економіці

Назва розрахунку	Математичний вигляд модельного рішення	Номер формули
1	2	3
Коефіцієнти стійкості ($k1_{im}$, $k2_{im}$, $k3_{im}$)	$kn_{im} = \sqrt[5]{(\prod x_j)}$	(3)
Коефіцієнти впливу за відповідними показниками (k_{jm})	$k_{jm} = \frac{k_{ji}}{k_{jo}}$	(4)

Закінчення табл. 1

1	2	3
Коефіцієнти впливу блок-підсистеми $I1$	$km1_i = \sqrt[5]{(k_{1i} * k_{2i} * k_{3i} * k_{4i} * k_{5i})}$	(5)
Коефіцієнти впливу блок-підсистеми $I2$	$km2_i = \sqrt[5]{(k_{6i} * k_{7i} * k_{8i} * k_{9i} * k_{10i})}$	(6)
Коефіцієнти впливу блок-підсистеми $I3$	$km3_i = \sqrt[5]{(k_{11i} * k_{12i} * k_{13i} * k_{14i} * k_{15i})}$	(7)
Коефіцієнт впливу для системи загалом (SVIR)	$z_i = \sqrt[3]{(km1_i * km2_i * km3_i)}$	(8)
Площа трапеції, що отримується інтегруванням визначеним інтегралом (S)	$S = \int_a^b (xr) t * dt,$	(9)
Площа трикутника ($S\Delta$)	$S\Delta = r * \frac{P}{2}$	(10)
Коефіцієнт деформації для найбільш впливової блок-підсистеми (Kiv)	$Kiv = \frac{So}{Str}$	(11)
Площа ідеального 5-кутника (So)	$So = \frac{5 * Ptr^2}{4} tg(a)$	(12)
Сторона ідеального 5-кутника (Ptr)	$Ptr = \frac{P1 + P2 + P3}{3 * 5}$	(13)
Найбільш впливові коефіцієнти (Ki) для блок-підсистем	$Ki = \frac{Kiv}{k_{jmcp}}$	(14)

де (3) i – регіони України $i = 1, \dots, 25$; j – показники блок-підсистем $j = 1, \dots, 5$; $j = 6, \dots, 10$; $j = 11, \dots, 15$; m – кількість блок-підсистем $m = 1$; $m = 2$; $m = 3$;

(4) коефіцієнти $k_{jo} = \sum k_{ji} = 1$, k_{ji} – максимальний нормований показник;

(8) k_{1i}, \dots, k_{15i} – відповідно коефіцієнти впливу для показників $x1-x15$; $km1i, km2i, km3i$ – коефіцієнти впливу блок-підсистем;

(9) r – радіус вписаного кола;

(10) P – периметр трикутника $P = \frac{2S}{r}$

(11) So – площа ідеального 5-кутника; Str – площа реального 5-кутника для конкретного регіону;

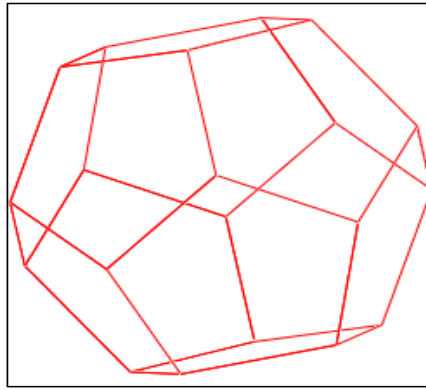
(12) Ptr – сторона ідеального 5-кутника; $tg(a)$ – тангенс кута (a) – ідеального 5-кутника $a = \frac{3,14159}{180} 54$;

(13) $P1, P2, P3$ – відповідно периметри реальних трикутників блок-підсистем $I1, I2, I3$;

(14) k_{jmcp} – середній коефіцієнт впливу блок-підсистеми.

Джерело: розроблено та обґрунтовано автором.

Відповідно до 15 показників, які утворюють три блок-підсистеми по п'ять чинників у кожній (блок-підсистема ресурсів, капіталу та потенціалу) та 15 коефіцієнтів впливу за підсистемами для кожного регіону України на інтегральний індекс інтелектуального стану системи SVIR регіону, прийнята графічна модель структури системи у вигляді правильного 12-гранника D (додекаедра J) з 12 рівносторонніми п'ятикутниками, що являє собою ідеальну структуру системи SVIR) (рис. 6).

J

Рис. 6. Дванадцятигранник – додекаедр (J) з 12 рівносторонніми п'ятикутниками як ідеальна форма представлення системи SVIR

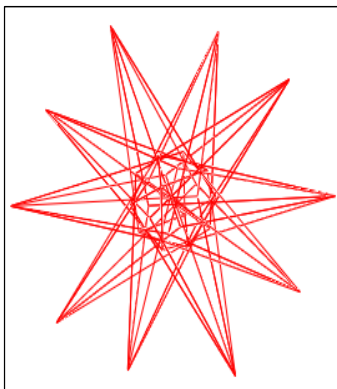
Джерело: побудовано автором для візуалізації ідеальної форми додекаедра автором за використанням пакета MATHCAD-14.

Ідеальна форма додекаедра може реалізуватися у трьох модифікаціях за відповідними підсистемами, залежно від впливу на систему SVIR:

- по-перше, у малій зірчатій формі додекаедра (J2) – 10 пірамід у гранях і 5 – тетраедрів у центрі (відповідно блок-підсистема ресурсів II) (рис. 7, a);
- по-друге, у великій зірчатій формі (J3) з 3-граними пірамідами в гранях із зіркою в центрі (відповідно блок-підсистеми капіталу I2) (рис. 7, b);
- по-третє, у великій зірчатій формі (J4) з 5-граними пірамідами у гранях додекаедра з 5-гранником у центрі (відповідно блок-підсистеми потенціалу I3) (рис. 7, c). Ідеальні моделі додекаедрів показані для ідеальних систем.

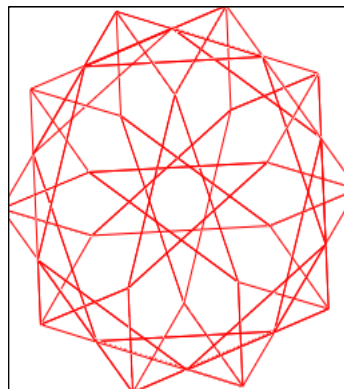
Автором представлені ідеальні моделі додекаедрів для ідеальних блок-підсистем II, I2, I3, але вони, також, можуть бути певним чином деформовані (рис. 7). Реальні системи показані у вигляді деформованих додекаедрів, які мають нахили у бік найбільш впливової підсистеми, за якою деформується і основна система SVIR.

Отримані результати дають можливість констатувати, що регіони, які мають найменші значення інтегрального індексу інтелектуалізації, мають найбільші коефіцієнти деформації та найбільшу деформацію додекаедрів.

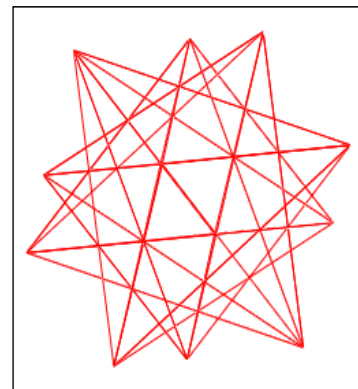
J2

a

J3

b

J4

c

Рис. 7. Додекаедри блок-підсистем системи SVIR:

a – мала зірчата форма додекаедра (J2) блок-підсистеми II; b – велика зірчата форма додекаедра (J3) блок-підсистеми I2; c – велика зірчата форма додекаедра (J4) блок-підсистеми I3
Джерело: побудовано для візуалізації ідеальних форм додекаедра автором.

Запропонований автором методичний підхід також дав можливість розрахувати інтегральні індекси блок-підсистем та інтегральний індекс інтелектуального стану регіонів загалом (рис. 8).

Середній інтегральний індекс інтелектуального стану регіонів (Isvir) за 2010-2018 рр.

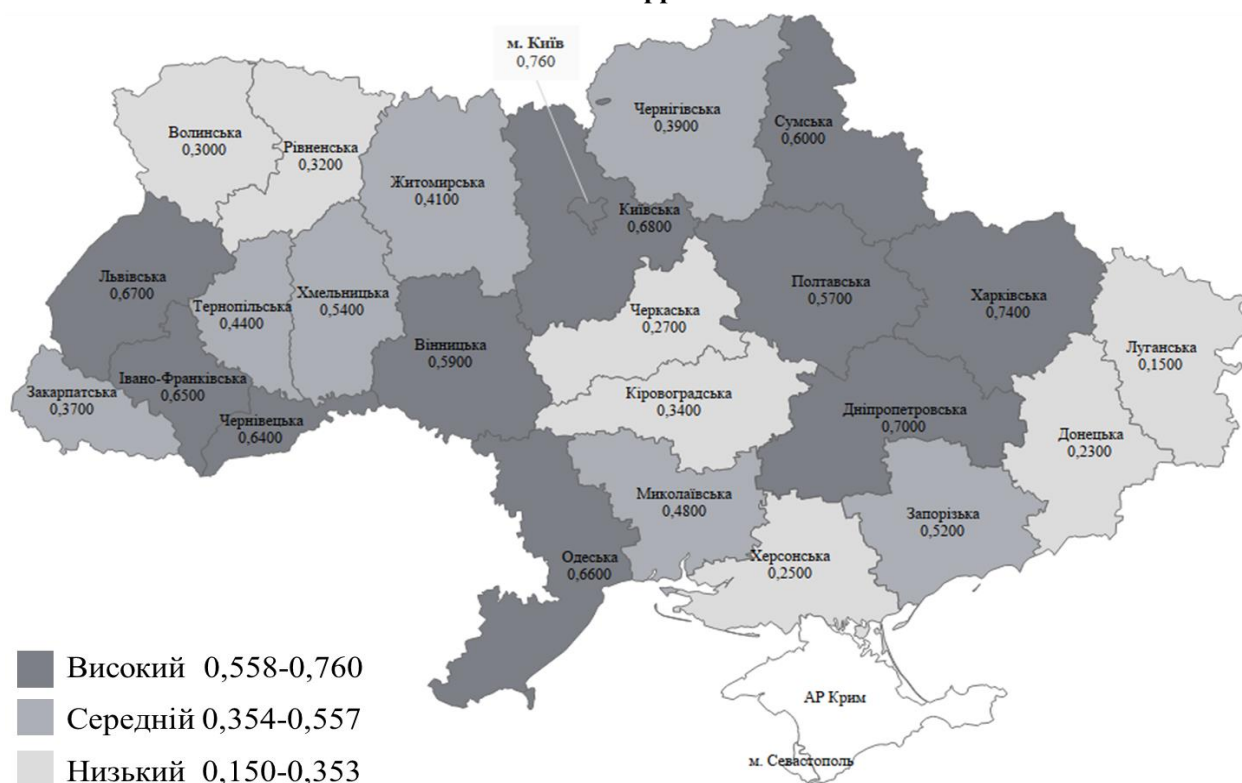

Рис. 8. Групування регіонів за значеннями середнього інтегрального індексу інтелектуального стану регіонів за 2010-2018 рр.

Джерело: побудовано автором за результатами розрахунків.

У дисертаційному дослідженні запропоновано сценарні варіанти розвитку економіки регіонів України у контексті інваріантності структурних зрушень за допомогою адаптованої до трьох рівнів регіонального розвитку шкали Харрінгтона. Виокремлено три сценарні варіанти розвитку економіки регіонів: по-перше, нейтральний (базовий) сценарій розвитку регіонів характеризується саморозвитком за інерцією. Такий розвиток базується на збереженні поточної ситуації в соціально-економічному становищі, адаптації до мінливих умов для проривних інвестиційних проєктів, природному ході життя; по-друге, оптимістичний сценарій розвитку є найбільш сприятливим для економічно розвинених регіонів, оскільки саме промисловість й інфраструктурна сфера дають найбільш відчутні фінансові результати та надходження до місцевих бюджетів; по-третє, песимістичний сценарій, який визначається поглибленням стратифікації стану регіонального розвитку, збільшенням диференціації розвитку видів економічної діяльності.

Розроблено методичний підхід до прогнозування розвитку регіональної господарської системи, що будується на прогнозі можливостей і обмежень за допомогою методу експоненціального згладжування, що враховує цінність вихідної інформації та визначення меж стратегічного розвитку регіональних економічних систем.

На основі визначення структурних зрушень в економіці регіонів було проведено моделювання прогнозу за видами економічної діяльності на період до 2023 р. та отримано такі результати. По-перше, за песимістичним прогнозним сценарієм найбільші структурні зрушення відбудуться у сфері сільського господарства, добувній промисловості, транспорту та фінансовій сфері. Найменше цим змінам піддаються такі сфери економічної діяльності, як освіта, державне управління, операції з нерухомим майном та сфера будівництва. По-друге, за нейтральним (базовим) сценарієм розвитку, структурні зрушення відбуваються знову у сфері сільського господарства, добувній промисловості, а також у сфері інформації та оптової торгівлі. Менший вплив спостерігатиметься в таких видах економічної діяльності, як державне управління, будівництво, освіта та постачання електроенергії. По-третє, за оптимістичним сценарієм розвитку найбільші структурні зрушення відбудуться у сфері інформації, фінансовій сфері та у водопостачання, найменші – прогножуються у добувній промисловості, у сфері науки, охорони здоров'я та переробній промисловості.

У п'ятому розділі – **«Концептуальні засади модернізації структурних перетворень у економіці регіонів України в контексті інтелектуалізації»** – обґрунтовано напрями удосконалення інституціонального забезпечення структурної модернізації економіки регіонів України в умовах євроінтеграційного вибору; запропоновано стратегічні пріоритети здійснення структурних зрушень у регіональній економіці; здійснено прогнозування структурних зрушень у регіональній економіці.

Дисертантом обґрунтовано, що інституціональне забезпечення виступає фундаментальним базисом впровадження в життя реформ, результативності управлінських дій у напрямі модернізації регіональної економіки за умов капіталізації інтелектуального потенціалу. Виокремлено критерії, яких необхідно дотримуватися з використанням цільового підходу, при формуванні інституціонального забезпечення структурної модернізації економіки регіонів. Доведено, що для України необхідною є імплементація досвіду європейських країн щодо спрямованості інституціонального розвитку країн у напрямі децентралізації, що супроводжується поглибленням демократичних процесів у системі владних відносин шляхом посилення ролі місцевого самоврядування за умов реалізації принципу субсидіарності та унітарної цілісності держав. На основі виокремлення проблем у напрямі децентралізації запропоновано заходи щодо їх нівелювання, а саме шляхом: ухвалення закону України щодо адміністративно-територіального устрою; підвищення інформаційності заходів стратегічного планування; розвитку інституцій, зокрема в напрямі підтримки та розширення інтелектуального потенціалу регіонів задля забезпечення інноваційного регіонального розвитку; закріплення правових механізмів відносин щодо землі та комунальної власності; представлення регіонів у транскордонному співробітництві як повноцінних суб'єктів.

З урахуванням обґрунтування того, що регіональний розвиток повинен бути орієнтований на підвищення його конкурентоспроможності за рахунок раціональної, інноваційно спрямованої спеціалізації на максимальне використання наявного ресурсного потенціалу, доведено доцільність використання в практиці регіонального менеджменту стратегічного планування.

Обґрунтовано спрямування зусиль для підвищення ефективності інтелектуалізації в структурі регіональної економіки у напрямках: інноваційного оновлення промислового, сільськогосподарського та інших секторів виробництва; продукування інновацій та поширення комунікаційних технологій; диверсифікації просторових зв'язків, форм власності на інтелектуальний ресурс та захист прав власності; створення якісно нових видів продукції, сфер економічної діяльності у регіоні через ресурсозабезпечення та фіскальну мотивацію технологічних і соціальних зрушень, а також розумову спеціалізацію тощо.

Автором виокремлено пріоритетні завдання модернізації із урахуванням інноваційного характеру та цілей реалізації інтелектуально-цільової парадигми в процесах регулювання структурних зрушень регіональної економіки, до яких віднесено: збереження адаптаційних трендів розвитку інформаційних комунікацій; прискорення формування інтелектуального потенціалу та нарощування обсягів його капіталізації; формалізацію стратегічних імперативів розвитку інноваційного потенціалу; нарощування рівня і темпів інтелектуалізації.

У дисертаційному дослідженні запропоновано застосування методу сценарних варіантів структурних зрушень у регіональній економіці задля комплексного врахування тих обставин, що визначають специфіку цих перетворень, характер даних трансформацій та варіативність використання можливих результатів для стратегічного планування. Базисною гіпотезою для стратегічного планування із застосуванням сценарного методу окреслено зростання рівня конкурентоспроможності регіональної економіки в умовах активізації процесів інтелектуалізації з різним ступенем їх інтенсивності та інтеграції в європейський простір. Сценарії структурної модернізації економіки регіонів передбачають високий рівень сприйняття інноваційних змін діючими в регіоні видами економічної діяльності та можливості розвитку в них нових сфер, зокрема і тих, які формують інтелектуальний потенціал та спрямовані на розумову спеціалізацію. Побудова сценаріїв структурної модернізації економіки регіонів передбачає вплив чинників глобального впливу на структурну конфігурацію регіональної економіки та її модернізацію, а саме: поступове відновлення актуальності розвитку сфери матеріального виробництва, особливо тих її складових, які використовують новітні нано-, біо-, інформаційні та інші суспільні технології; збереження значної ролі сфери нематеріального виробництва; зміна підходів до використання засобів виробництва, що виражається у поступовому зростанні ролі смартспеціалізації; тиражування новітніх форм територіальної організації виробництва; формування новітніх підходів до створення нових високоефективних робочих місць; швидкі зміни світоглядних позицій, внаслідок глобального поширення інформаційних технологій; посилення глобальних протистоянь за можливості доступу до джерел ресурсів та ринків збуту продукції.

Вплив глобальних чинників вимагає розширення ймовірних сценаріїв протікання інтелектуалізації та її впливу на структурні зрушення в регіональному розвитку. Це зумовило визначення таких критеріїв стратегічного планування сценаріїв структурної модернізації економіки регіонів, а саме: стратегічна спрямованість; взаємовигідні та партнерські відносини; широке коло учасників процесів інтелектуалізації; готовність; формалізованість; наявність зацікавлених

сторін; керованість; когерентність; наявність ефективної інформаційно-комунікаційної системи; використання системи самоконтролю. Урахування зазначених критеріїв у стратегічному плануванні із застосуванням сценаріїв модернізації економіки регіонів дало можливість сформувати матрицю стратегічного планування для побудови реалістичних сценаріїв структурних зрушень, спрямованих на підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів на основі активізації процесів інтелектуалізації та екологічності (рис. 9).

Рис. 9. Матриця реалістичних сценаріїв структурних зрушень при стратегічному плануванні модернізації економіки регіонів
Джерело: розроблено автором.

Сценарії структурних зрушень у процесі модернізації економіки регіонів дозволяють уникати найбільш ймовірні ризики (рис. 10).

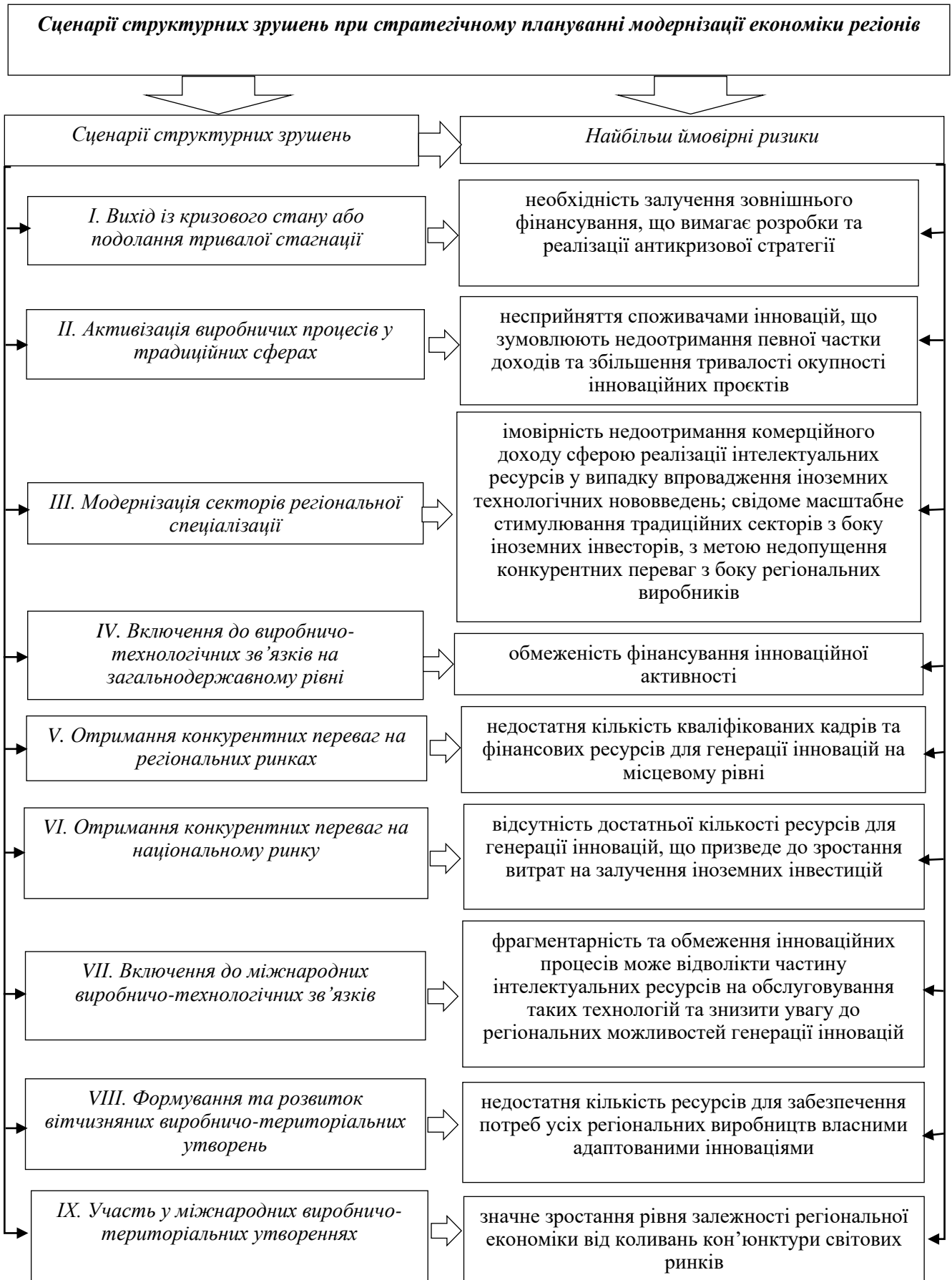

Рис. 10. Сценарії структурних зрушень при стратегічному плануванні модернізації економіки регіонів та їх найбільш ймовірні ризики

Джерело: побудовано та обґрунтовано автором.

Ці особливості дають можливість запропонувати такі реалістичні сценарії структурних зрушень при стратегічному плануванні модернізації економіки регіонів: вихід із кризового стану або подолання тривалої рецесії; активізація виробничих процесів у традиційних сферах діяльності; модернізація традиційних секторів регіональної спеціалізації; включення до виробничо-технологічних зв'язків на загальнодержавному рівні; отримання конкурентних переваг на регіональному та загальнодержавному ринках; включення до міжнародних виробничо-технологічних зв'язків; формування та розвиток вітчизняних виробничо-територіальних утворень. Кожен із визначених реалістичних сценаріїв має свою специфіку та ризики, що дозволить регіонам із різною ресурсною базою та рівнями розвитку обрати свій сценарій та визначити можливі траєкторії руху до моменту впровадження найбільш ефективних їх видів при стратегічному плануванні модернізації економіки регіонів.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено узагальнення теоретико-методологічних положень та розроблено науково-практичні рекомендації щодо структурної модернізації регіональної економіки та детермінант прискорення цих процесів через капіталізацію інтелектуального потенціалу. Результати проведених досліджень дозволяють зробити такі висновки:

1. Узагальнення теоретичних підходів до трактування окремих понять і категорій розвитку продуктивних сил і регіональної економіки дозволило поглибити понятійно-категоріальний апарат через уточнення сутності понять: «структура економічної системи»; «структура регіону»; «структурні зрушення регіональної економічної системи»; «структурна трансформація регіональних економічних систем»; «інтелектуалізація регіональної економічної системи»; «інтелектуальні ресурси регіонів».

2. Виокремлено класифікаційні ознаки структури економіки регіонів, що включають: мегарівень: через формування структури зовнішнього впливу глобалізаційних процесів; макрорівень: через національний розподіл видів економічної діяльності та результати реалізації регіональної політики; мезорівень – як територіально-просторова структура субнаціонального рівня та мікрорівень – через характеристику господарюючих суб'єктів за формами власності та організаційно-просторовою побудовою, структурою зайнятості, витрат і доходів домогосподарств. Обґрунтовано, що сучасним структуроутворюючим впливом на регіональну економічну систему є зростання частки і ролі високотехнологічних елементів, пов'язаних з розвитком інформаційно-цифрових технологій, а також інтелектуалізацією й підвищенням ролі у формуванні капіталу знанневої економіки.

3. Запропоновано інтерпретацію просторового уявлення результуючої структуризації регіональної економічної системи в її ідеалізованій формі через візуалізацію додекаедра, який побудовано з дванадцяти рівносторонніх п'ятикутників, що характеризується рівністю елементів та зв'язків та дає можливість відобразити роль кожного елемента у результатах економічної діяльності регіону. Ідеалізовано, що мала зірчаста форма може відповідати ресурсному забезпеченню регіону; 5-гранна велика – накопиченому потенціалу регіону; 3-гранна велика зірка – сформованому капіталу.

4. Окреслено композицію інтелектуалізації економічної системи регіонів, котра включає стадію формування основних положень процесу інтелектуалізації через систематизацію нових знань, їх накопичення і дифузію та стадію становлення і практичної імплементації у процеси структуризації, що охоплює структурні зміни, котрі відбуваються під впливом закономірностей застосування економіки знань, потреби у систематизації знань, накопиченні капіталів у наукоємних секторах економіки та інвестиційної привабливості окремих територій. При цьому стратегічним вектором залишається сталий розвиток через формування характерних ознак інтелектуалізації в об'єктних елементах економічних структур, подолання просторових диспропорцій за інноваційністю виробництва, інвестування капіталу в наукові дослідження, інтелектуальний розвиток людини, що формує стійку пропозицію і новий структурний каркас регіональної економіки.

5. Обґрунтовано концептуальні засади модернізації регіональної економіки за використанням інтелектуально-цифрової парадигми, що засновані на прискоренні інтелектуалізації та стратегічності застосування інтелекту як нового фактору виробництва та базуються на безперервності інноваційного пошуку та інтелектуальної активності людини, нарощуванні темпів інноваційності технологій, поширенні інформаційних потоків та дифузії знань, об'єктності інтелекту у відносинах власності та процесах створення доходів.

6. Сформульовано базові теоретико-методологічні засади структурної модернізації регіональної економіки через капіталізацію інтелектуального потенціалу, що базуються на таких парадигмальних характеристиках, як безперервність інноваційного пошуку та інтелектуальної активності людини, що стає першопричиною структурних зрушень, провокує множину якісних змін у параметрах елементів і зв'язків структури регіону; динамічні характеристики інноваційного розвитку, які формують базові властивості та перспективні наслідки змін у структурі регіональних господарських систем. Крім того, динамічний характер дифузії інновацій та швидкість поширення інформації є постійним викликом для адаптації структури економіки регіону до потреби в стабілізації та євроінтеграції; протиентропійність модернізованої структури регіону, яка демонструє залежність її від якісної трансформації попередньої структури. При цьому, інтелектуалізація як чинник стимулювання розвитку на усіх рівнях модернізації провокує перебудову регіональної економіки у напрямках знаннєвого зростання, підвищення рівня професійності населення та появу структуроформуючого елемента – інтелектуального капіталу, що стає основним фактором формування доходів і створення перспективної стійкості всієї регіональної системи.

7. Запропоновано побудову системи принципів, яка передбачає групування їх за: по-перше, місцем в методології дослідження (загальнонаукові принципи економічних досліджень та спеціальні принципи, що поділяються на принципи структуризації, модернізації та інтелектуалізації регіону), функцією мотивації до модернізації регіонів (консервативні, стимулюючі, прогресивні принципи) та рівнями регулювання структурних зрушень регіонів (принципи мега-, макро-, мезо- та мікрорівня).

8. Розкрито напрями імплементації практики країн Європейського Союзу з точки зору визначення передумов, завдань, а також інструментарію реалізації у вітчизняному креативному менеджменті, а також запропоновано вектори

структурних зрушень та інноваційного розвитку через удосконалення стратегічного планування; розробку механізмів спільного фінансування на засадах розподілу ризиків і результатів; створення дієвих інституціональних норм і транскордонного співробітництва, формування системи підтримки регіональних проєктів; постійного моніторингу і оцінювання показників інноваційності структурних зрушень у регіоні, векторності їх реалізації; залучення зовнішніх інвестиційних ресурсів за умов дотримання екологічності та безпековості, виконання договірних угод, рівності можливостей для зовнішніх стейкхолдерів.

9. Удосконалено методичний підхід щодо обґрунтування взаємоузгодженості структурних перетворень з рівнем інтелектуалізації регіонального простору та передбачає, що результативною ознакою виявлення ефективності структурних зрушень в економіці регіонів виступає валовий регіональний продукт. Виокремлено фактори, які мають найбільш суттєвий вплив на структурні зміни в регіональному розвитку, а саме: поточні економічні позиції інноваційно-активних підприємств, наявність стабільних джерел фінансування інтелектуальної праці, створення конкурентної продукції та технологій, а також наявність висококваліфікованого персоналу, здатного до творчої праці.

10. Деталізовано функції інтелектуальних ресурсів у процесі модернізації регіональної економіки як специфічного продукту людської діяльності, до яких відносяться: формування інформаційного середовища; створення та використання бази знань; забезпечення зростання освітнього рівня населення; генерація нових знань; сприяння світоглядному розвитку молоді; покращення вертикальних та горизонтальних комунікацій; посилення захисту прав власності. На їх основі виокремлено п'ять основних функціональних компонент, що виконують інтелектуальні ресурси в системі регіонального розвитку, а саме: наукова, освітня, управлінська, ринкова та екістична компонента.

11. Аргументовано вагомість авторського методичного підходу до прогнозування розвитку регіональної соціально-економічної системи, що будується на багатоваріантності можливостей і обмежень соціально-економічного розвитку за допомогою методу експоненціального згладжування, що враховує цінність вихідної інформації та окреслення меж стратегічного розвитку регіональних економічних систем. Проведено моделювання за видами економічної діяльності на період до 2023 р. та отримано такі результати за: песимістичним прогнозним сценарієм – найбільші структурні зрушення очікуються у сфері сільського господарства, добувній промисловості, транспорту та фінансовій сфері, найменше структурним змінам піддаються такі сфери економічної діяльності як освіта, державне управління, операції з нерухомим майном та сфера будівництва; оптимістичним сценарієм розвитку – найбільші структурні зрушення відбудуться у сфері інформації, фінансовій сфері та у сфері водопостачання, найменші – у добувній промисловості, у сфері науки, охорони здоров'я та переробній промисловості.

12. Сформульовано пріоритетні завдання модернізації із урахуванням цілей реалізації інтелектуально-цільової парадигми, до яких віднесено: збереження темпів адаптації до інноваційного розвитку інформаційних комунікацій; нарощування інтелектуального потенціалу та прискорення масштабів його капіталізації; формалізація стратегічних імперативів розвитку інноваційного середовища;

перетворення інтелекту у ключовий фактор розвитку продуктивних сил. Обґрунтовано, що зв'язуючим чинником між освітньою, науковою та підприємницькою сферою повинен стати саме регіон, чому сприяє передача частини функцій державного управління на регіональний та місцевий рівень завдяки децентралізації владних повноважень.

13. Розроблено матрицю стратегічного планування з використанням реалістичних сценаріїв структурних зрушень в економіці регіонів, що передбачає групування стратегій у двовимірній системі координат: по-перше, низький, середній та високий рівні конкурентоспроможності регіональної економіки: по-друге, невисокий, середній, високий рівень активності процесів інтелектуалізації регіонів. Побудова матриці дозволила запропонувати такі реалістичні сценарії структурних зрушень, як вихід із кризового стану або подолання тривалої рецесії; активізація виробничих процесів у традиційних секторах економіки; включення до виробничо-технологічних зв'язків на загальнодержавному рівні; отримання конкурентних переваг на регіональних і загальнодержавному ринках; включення до міжнародних виробничо-технологічних зв'язків; формування та розвиток вітчизняних виробничо-територіальних утворень та транскордонне співробітництво у цій сфері. Кожен із визначених реалістичних сценаріїв має свою специфіку та ризики, що дозволить регіонам із різною ресурсною базою та рівнями розвитку обрати свій вектор структурних зрушень та визначити можливі траєкторії руху до цивілізаційних стандартів життя людини.

14. Визначено критерії стратегічного планування щодо сценаріїв структурної модернізації економіки регіонів, а саме: стратегічна спрямованість; взаємовигідні та партнерські відносини; широкий формат причетності до процесів інтелектуалізації; формалізованість та наявність зацікавлених сторін; керованість та когерентність; наявність ефективної інформаційно-комунікаційної системи самоконтролю.

15. Доведено доцільність застосування авторського методичного підходу до оцінювання впливу інтелектуальних ресурсів на структурні зрушення в економіці регіонів, через адаптацію математичного інструментарію оцінювання результуючої моделі додекаедрного простору. Додекаедри будуються для системи впливу інтелектуалізації ресурсів, а також для: блок-підсистеми впливу ресурсних чинників інтелектуалізації економіки регіонів на інтегральний фактор; блок-підсистеми впливу капіталізації чинників інтелектуального потенціалу на інтегральний фактор; блок-підсистеми чинників впливу потенціалу на інтегральний фактор.

ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ Монографії

1. Дергалюк Б. В. Капіталізація інтелектуального капіталу як детермінанта структурної модернізації регіональної економіки. Херсон: Вид-во ФОП Вишемирський В. С., 2019. 446 с. – 27,57 друк. арк.

Розділи у колективних закордонних монографіях

2. Tulchynskiy R., **Dergaliuk B.** Economic security paradigm as a framework of regional economic systems in terms of structural changes. *Development of the innovative environmental and economic system in Ukraine*. Collective monograph. OKTAN PRINT

s.r.o., 2019. Czech Republic. P. 362-378. – 20,5/0,7 друк. арк. (особистий внесок: окреслено значення економічної безпеки як основи розвитку регіональних економічних систем в умовах структурних змін, виокремлено напрями її забезпечення).

3. Dergaliuk B. Challenges of structural modernization and intellectual capitalization of the economy of Ukrainian regions. *Sustainable social development strategies and mechanisms for their implementation in the global dimension: collective monograph*. Riga, Institute of Economics of the Latvian Academy of Sciences, 2020. 296 p. [P. 184-192]. – 16,21/0,8 друк. арк.

Статті у наукових фахових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз

4. Дергалюк Б. В. Напрями удосконалення державної політики розвитку інтелектуального бізнесу в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. Вип. 20. С. 56-60. – 0,5 друк. арк. (Міжнародна індексація: SIS, Google Scholar, Index Copernicus).

5. Дергалюк Б. В. Наукові підходи до визначення сутності інтелектуального потенціалу регіону. *Бізнес навігатор. Науково-виробничий журнал*. 2017. Вип. 4-1 (43). С. 169-173. – 0,5 друк. арк. (Міжнародна індексація: Index Copernicus).

6. Дергалюк Б. В. Параметри структурних змін економічної системи на регіональному рівні. *Вісник Одеського національного університету*. 2017. Т. 22. Вип. 6 (59). С. 171-174. – 0,5 друк. арк. (Міжнародна індексація: Google Scholar, Index Copernicus).

7. Дергалюк Б. В. Функціональна структуризація складових інтелектуального потенціалу регіону. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 15. С. 279-285. – 0,5 друк. арк. (Міжнародна індексація: Index Copernicus).

8. Дергалюк Б. В. Сутність модернізації економіки як передумови структурних змін. *Вісник Приазовського державного технічного університету*. Серія: Економічні науки. 2018. Вип. 36. С. 133-138. – 0,6 друк. арк. (Міжнародна індексація: Index Copernicus, SIS, Cosmos Foundation, WordCar).

9. Дергалюк Б. В. Властивості систем, що впливають на формування регіонального рівня структури інтелектуального потенціалу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 19. Ч. 2. С. 176-179. – 0,5 друк. арк. (Міжнародна індексація: Index Copernicus).

10. Дергалюк Б. В. Різноманіття понятійно-категоріального апарату теорії структурних змін економіки. *Теоретичні і прикладні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2018. Вип. 18. С. 21-27. – 0,6 друк. арк. (Міжнародна індексація: Index Copernicus).

11. Бутко М. П., **Дергалюк Б. В.** Теоретичні засади регіонального аспектів формування та використання інтелектуальних ресурсів. *Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання*. 2018. Вип. 8. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2018/14.pdf. – 0,5/0,25 д.а. (Міжнародна індексація: Google Scholar, Index Copernicus). (особистий внесок: виявлено положення щодо того, що інноваційні процеси на основі нового комбінування

чинників і умов господарської діяльності стають основним для економічних систем, виокремлено складові людського капіталу).

12. Тульчинська С.О., **Дергалюк Б. В.**, Перепелюкова О.В. Структурні зміни в економіці регіонів як запорука економічного зростання. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 31. С. 215-219. – 0,5/0,17 друк. арк. (Міжнародна індексація: Index Copernicus). (особистий внесок: виокремлено регіональні особливості економічного розвитку та основні тенденції у розподілі валового регіонального продукту, запропоновано напрями структурних змін у регіональних економічних системах).

13. Дергалюк Б. В. Спрямування державної структурної політики в економіці України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: «Економіка і управління»*. Т. 30 (69). Вип. 2. 2019. С. 35-39. – 0,5 друк. арк. (Міжнародна індексація: Index Copernicus).

14. Дергалюк Б. В. Інтелектуально-інноваційні структурні зміни в економіці України. *Вісник Одеського національного університету*. Т. 24. Вип. 3 (76) 2019. С. 33-36. – 0,5 друк. арк. (Міжнародна індексація: Google Scholar, Index Copernicus).

15. **Дергалюк Б. В.**, Погребняк А. Ю. Подолання диспропорцій зовнішньої торгівлі в контексті державного регулювання структурних змін. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2019. Вип. 16. С. 96-104. – 0,5/0,25 друк. арк. (Міжнародна індексація: Index Copernicus International, Global Impact Factor, Academic Resource Index, DRJI, ROAD, SIS, Google Scholar). (особистий внесок: обґрунтовано, що за рахунок структурної модернізації Україна має можливість здійснити переорієнтацію експорту на високотехнологічні продукти, підвищити свої конкурентні позиції на світовому ринку та отримати синергійний ефект у розрізі регіональних, територіальних та інших складових національної економіки).

16. Дергалюк Б. В. Державна політика структурних змін у напрямі розбудови інтелектуально-орієнтованої економіки. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: «Економічні науки»*. 2019. Вип. 3. С. 140-145. – 0,5 друк. арк. (Міжнародна індексація: Index Copernicus, CiteFactor).

17. Дергалюк Б. В. Структурні зміни як вимога інтелектуально-орієнтованого розвитку національної економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2019. Вип. 25. С. 85-88. – 0,5 друк. арк. (Міжнародна індексація: Index Copernicus).

18. Худолей В. Ю., **Дергалюк Б. В.** Методологічні засади державного регулювання структурних зрушень в національній економіці в умовах інтелектуалізації. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво»*. 2019. Вип. 4 (109). С. 75-79. – 0,5/0,25 друк. арк. (Міжнародна індексація: Index Copernicus). (особистий внесок: розроблено та запропоновано систему принципів структурної модернізації, що побудована за використанням системного підходу).

19. Бутко М. П., **Дергалюк Б. В.** Методичні підходи оцінювання структурних зрушень регіональної економіки під впливом капіталізації інтелектуального потенціалу. *Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання*. 2019. Вип. 6. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/6_2019/19.pdf. 0,5/0,25 друк. арк. (Міжнародна індексація: Index Copernicus). (особистий внесок: узагальнено групу

моделей оцінки компонент інтелектуальних ресурсів, виявлено недоліки, що обмежують можливості оцінки процесів інтелектуалізації регіональної економіки з метою їх усунення).

20. Худолей В. Ю., **Дергалюк Б. В.** Формування цілей політики державного регулювання структурних зрушень національної економіки. *Науковий економічний журнал «Інтелект XXI»*. 2019. Вип. 4. С. 63-67. – 0,5/0,25 друк. арк. (Міжнародна індексація: Index Copernicus). (особистий внесок: доведено, що завдання політики структурних зрушень повинні відповідати таким критеріям, як: реальність, конкретність, контрольованість, ієрархічність та публічність).

21. Дергалюк Б. В. Інституціональне забезпечення збалансування структури економіки України. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 45. С. 23-26. – 0,5 друк. арк. (Міжнародна індексація: Index Copernicus).

22. Дергалюк Б. В. Структурні диспропорції національної економіки України в умовах постіндустріального розвитку. *Агросвіт*. 2019. Вип. 15. С. 9-13. – 0,5 друк. арк. (Міжнародна індексація: Google Scholar, Index Copernicus)

23. Тульчинська С.О., Перепелюкова О.В., **Дергалюк Б. В.** Інтелектуальна складова інноваційної моделі економічного зростання регіонів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2019. Вип. 26. Ч. I. С. 144-147. – 0,5/0,17 друк. арк. (Міжнародна індексація: Index Copernicus). (особистий внесок: виокремлено детермінуючі аспекти інтелектуального потенціалу розвитку економіки регіонів, виокремлено регіони-лідери та регіони-аутсайтери в питаннях інноваційного розвитку економіки).

24. Дергалюк Б. В. Еволюція теорій державного регулювання структурних зрушень в економіці. *Агросвіт*. 2019. Вип. 19. С. 12-16. – 0,5 друк. арк. (Міжнародна індексація: Google Scholar, Index Copernicus)

25. Дергалюк Б. В. Світові моделі державного регулювання структурних зрушень в економіці. *Економіка та держава*. 2019. Вип. 10. С. 65-68. – 0,5 друк. арк. (Міжнародна індексація: Google Scholar, Index Copernicus)

26. Дергалюк Б. В. Науково-методичний підхід до оцінювання державного регулювання структурних зрушень. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. Вип. 19. С. 5-8. – 0,5 друк. арк. (Міжнародна індексація: Google Scholar, Index Copernicus)

27. Худолей В. Ю., **Дергалюк Б. В.** Теоретико-методологічні засади моделі державного регулювання структурних зрушень в економіці України. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 5 (73). С. 67-71. – 0,5/0,25 друк. арк. (Міжнародна індексація: Google Scholar, Index Copernicus, OAJSE, Eurasian Scientific Journal Index) (особистий внесок: обґрунтовано принципи, на яких має базуватися розроблення концептуальної моделі державного регулювання структурних зрушень регіонів, запропоновано низку перспективних заходів, націлених на оптимізацію державної регуляторної політики у сфері структурних зрушень в регіонах).

28. Дергалюк Б. В. Індустріальні та постіндустріальні ознаки структурних трансформацій національних економічних систем. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 33. С. 77-81. – 0,6 друк. арк. (Міжнародна індексація: Index Copernicus)

29. Дергалюк Б. В. Причини необхідності структурної модернізації економіки регіонів України. 2020. *Агросвіт*. Вип. 6. С. 10-13. – 0,5 друк. арк. (Міжнародна індексація: Google Scholar, SIS, Index Copernicus)

30. Дергалюк Б. В. Роль інтелектуального капіталу для здійснення структурної модернізації регіональної економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. Вип. 5-6. С.17-20. – 0,5 друк. арк. (Міжнародна індексація: Google Scholar, SIS, Index Copernicus)

31. Дергалюк Б. В. Управління структурною модернізацією регіональної економіки. *Економіка та держава*. 2020. Вип. 4. С. 113-116. – 0,5 друк. арк. (Міжнародна індексація: Google Scholar, Index Copernicus)

Статті в наукових фахових виданнях України

32. Дергалюк Б. В. Інтелектуальний капітал як чинник реалізації структурних змін в національній економіці. *Підприємництво та інновації*. 2018. Вип. 6. С. 37-40. – 0,4 друк. арк.

33. **Дергалюк Б. В.**, Погребняк А. Ю. Діагностування ефективності використання інтелектуального капіталу в економіці України. *Економіка і управління*. 2018. Вип. 4. С. 25-31. – 0,4/0,2 друк. арк. (особистий внесок: узагальнено основні проблеми, що гальмують ефективне використання інтелектуального капіталу на рівні економічних систем, запропоновано напрями підвищення ефективності його використання).

34. Дергалюк Б. В. Інтелектуальний капітал регіонів України та його компонентні особливості. *Моделювання регіональної економіки*. 2018 Вип. 2 (32). С. 165-171. – 0,4 друк. арк.

35. Дергалюк Б. В. Структурні елементи економіки та їх пропорції. *Підприємництво та інновації*. 2019. Вип. 7. С. 52-55. – 0,4 друк. арк.

36. Бутко М. П., **Дергалюк Б. В.** Використання регіональних можливостей для стимулювання розвитку інноваційного потенціалу та інтелектуалізації економіки регіонів. *Моделювання регіональної економіки. зб. наук. пр.* Вип. 1 (33). 2019. С. 43-50. – 0,6/0,3 друк. арк. (особистий внесок: обґрунтовано значення регіонів щодо стимулювання розвитку інноваційного потенціалу та інтелектуалізації економіки).

Статті в міжнародних виданнях

37. Dergaliuk B. Challenges of structural shifts in regional economic systems. *Stredoevropsky vesnik pro vedu a vyzkum*. 2020. NR 2 (63). P. 13-18– 0,3 друк. арк.

38. Dergaliuk B. The potential of the regions is the basis for structural modernization of the regional economy *News of science and education*. NR 5 (72). P. 16-21. – 0,3 друк. арк.

39. Dergaliuk B. The focus of structural modernization on the intellectualization of the regional economy. *Nauka i studia*. NR 4 (206). P. 17-22. – 0,3 друк. арк.

40. Dergaliuk B. Structural modernization of regional economy in the context of intensification of relations between regions. *Modern scientific researches*. Issue 11. Part 3. P. 123-126. – 0,4 друк. арк.

Матеріали конференцій

41. Дергалюк Б. В. Нарощення людського капіталу як фактору інноваційного розвитку регіону. *Сучасні проблеми економіки* : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, 15 жовтня 2014 р., м. Київ, 2014. С. 19. – 0,04 друк. арк.

42. Дергалюк Б. В. Розвиток людського капіталу як базис інтелектуалізації регіональної економіки. *Сучасні проблеми економіки* : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, 15 жовтня 2015 р., м. Київ, 2015. С. 29-30. – 0,08 друк. арк.

43. **Дергалюк Б. В.**, Ліндаєв Д. В. Взаємодія освіти та бізнесу в Україні. *Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки* : матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції, 25 листопада, 2015 р., м. Київ, 2015. – 0,08/0,04 друк. арк. (*особистий внесок: запропоновано напрями активізації взаємодії закладів вищої освіти із представниками бізнесу, у тому числі, через стартап-проекти*).

44. Дергалюк Б. В. Взаємозв'язок понять «інноваційний процес» та «інтелектуальний потенціал». *Сучасні проблеми економіки* : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, 17 жовтня 2016 р., м. Київ, 2016. С. 35. – 0,04 друк. арк.

45. Дергалюк Б. В. Регіональні аспекти структурної модернізації економіки. *Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки* : матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції, 16 листопада 2016 р., м. Київ, 2016. С. 166. – 0,04 друк. арк.

46. Дергалюк Б. В. Фінансова підтримка процесу інтелектуалізації регіональної економіки. *Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами* : матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції, 17 лютого 2017 р., м. Київ, 2017. С. 19-20. – 0,08 друк. арк.

47. Дергалюк Б. В. Регіон та його значення для забезпечення розвитку економічного простору. *Проблеми розвитку потенціалу підприємства в глобальних економічних умовах* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 23 травня 2017 р., м. Київ, 2017. С. 24. – 0,04 друк. арк.

48. Дергалюк Б. В. Обґрунтування необхідності інвестування у людський потенціал на регіональному рівні. *Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки* : матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції, 22 листопада 2017 р., м. Київ, 2017. С. 111. – 0,04 друк. арк.

49. Дергалюк Б. В. Основні пріоритети регіонального розвитку в Україні. *Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки* : матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції, 21 листопада 2018 р., м. Київ, 2018. С. 96. – 0,04 друк. арк.

50. Дергалюк Б. В. Нарощення кадрово-інтелектуального потенціалу вітчизняних підприємств як умова здійснення структурних зрушень в економіці України. *Сучасний стан та пріоритети модернізації фінансово-економічної системи: теорії та пропозиції* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 18 травня, 2019 р., м. Запоріжжя, 2019. С. 20-22 – 0,1 друк. арк.

51. Дергалюк Б. В. Сутність та перспективи розвитку інтелектуального підприємництва в сучасних умовах. *Problems of effective management of state: Materials of XXII international scientific conference*. 09 November, 2019, Tbilisi, 2019. С. 73-74. – 0,2 друк. арк.

52. Дергалюк Б. В. Інтелектуалізація та інноваційний розвиток регіонального простору як пріоритети розвитку України. *Сучасні проблеми глобальних процесів у світовій економіці*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 12 листопада 2018 р., м. Київ, 2018. С. 52-53. – 0,08 друк. арк.

53. Дергалюк Б. В. Структурна модернізація регіональної економіки як вимога глобалізаційного розвитку. *Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами*: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції, 21 травня 2019 р., м. Київ, 2019. Том 2. С. 11-12. – 0,08 друк. арк.

54. Дергалюк Б. В. Специфічні властивості структурної модернізації регіональної економіки. *Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки*: матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції, 27 листопада 2019 р., м. Київ, 2019. С. 69. – 0,04 друк. арк.

55. Dergaliuk B. Structural modernization of multilevel systems as a worldwide development problem. *Modern approaches to the introduction of science into practice*. X International scientific and practical conference, 30-31 March 2020, San Francisco, USA, 2020. С. 184-185. – 0,125 друк. арк.

56. Дергалюк Б. В. Інтелектуальний потенціал регіонів як детермінанта структурної модернізації регіональної економіки. *Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, обліку, фінансів та права*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 26 березня 2020 р., м. Полтава, 2020. С. 51-52. – 0,15 друк. арк.

57. Дергалюк Б. В. Структурна модернізація регіональної економіки під кутом регіональної економічної політики. *Сучасні наукові погляди на модернізацію, інноваційні технології та фінансові процеси*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 28 березня 2020 р., м. Київ, 2020. С. 47-49. – 0,125 друк. арк.

58. Dergaliuk B. The role of strategic plans in the modernization of the regional economy. *Інноваційні стратегії та моделі економічних трансформацій в умовах євроінтеграційних викликів*: матеріали Міжнародної науково-практичної Internet-конференції, 15 травня 2020 р. Харків – Ужгород – Софія – Пшеворськ, 2020. С. 20-23. – 0,17 друк. арк.

АНОТАЦІЯ

Дергалюк Б. В. Структурна модернізація регіональної економіки та детермінанти прискорення цих процесів через капіталізацію інтелектуального потенціалу. – Кваліфікаційна наукова робота на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка (галузь знань – економічні науки). – Національний університет «Чернігівська політехніка» МОН України, Чернігів, 2020.

Дисертація присвячена поглибленню теоретичних положень щодо структурної модернізації регіональної економіки, обґрунтування методологічних засад та практичних рекомендацій щодо прискорення цих процесів через капіталізацію інтелектуального потенціалу.

Поглибити понятійно-категоріальний апарат теорії структурної модернізації регіональної економіки через уточнення сутності понять: «структура економічної

системи»; «структура регіону»; «структурні зрушення регіональної економічної системи»; «структурна трансформація регіональних економічних систем»; «інтелектуалізація регіональної економічної системи»; «інтелектуальні ресурси регіонів». Дослідження регіональної економічної системи з точки зору рівнів впливу і трансформації дозволили виокремити класифікаційні ознаки структури економіки регіонів. Виокремлені чинники структурних зрушень у регіональній економічній системі, закономірності прискорення модернізації. Сформульовано базові теоретико-методологічні засади структурної модернізації регіональної економіки через капіталізацію інтелектуального потенціалу. Удосконалено методичний підхід щодо обґрунтування взаємоузгодженості структурних перетворень з рівнем інтелектуалізації регіонального простору. Виокремлено функції інтелектуальних ресурсів у процесі модернізації регіональної економіки як специфічного продукту людської діяльності, на їх основі виокремлено п'ять основних функціональних компонент. Виокремлено пріоритетні завдання модернізації із урахуванням інноваційного характеру та цілей реалізації інтелектуально-цільової парадигми в процесах регулювання структурних зрушень регіональної економіки. Розроблено матрицю стратегічного планування за використанням реалістичних сценаріїв структурних зрушень в економіці регіонів. Запропоновано методичний підхід щодо оцінювання впливу інтелектуальних ресурсів на структурні зрушення в економіці регіонів, що розкривається шляхом адаптації математичного інструментарію оцінювання результуючої моделі додекаедрного простору.

Ключові слова: структурна модернізація, структурні зрушення, регіональна економіка, інтелектуальний капітал, капіталізація інтелектуального потенціалу, інтелектуальний потенціал, інтелектуальні ресурси.

SUMMARY

Dergalyuk B. V. Structural modernization of the regional economy and determinants of acceleration of these processes through capitalization of intellectual potential. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of economic sciences on a specialty 08.00.05 – development of productive forces and regional economy (branch of knowledge – economic sciences). – National University "Chernihiv Polytechnic" MES of Ukraine, Chernihiv, 2020.

The dissertation is devoted to deepening of theoretical positions concerning structural modernization of regional economy, substantiation of methodological bases and practical recommendations on acceleration of these processes through capitalization of intellectual potential.

To deepen the conceptual and categorical apparatus of the theory of structural modernization of the regional economy by clarifying the essence of the concepts: "structure of the economic system"; "Structure of the region"; "Structural shifts in the regional economic system"; "Structural transformation of regional economic systems"; "Intellectualization of the regional economic system"; "Intellectual resources of the regions". Studies of the regional economic system in terms of levels of influence and transformation have identified the classification features of the structure of the economy of the regions, including: mega-, macro-, meso- and micro-level. The composition of intellectualization of the economic system of regions is determined, which includes the

periods: formation, formation and sustainable development. Highlighting the factors of structural changes in the regional economic system, the laws of accelerating modernization formulated the conceptual principles of modernization of the regional economy using the intellectual-digital paradigm. The basic theoretical and methodological principles of structural modernization of the regional economy through the capitalization of intellectual potential are formulated. It is proposed to build a system of principles, which provides for grouping the principles of modernization of the structure of regions by: place in the research methodology, namely general scientific principles of economic research and special principles, the function of motivation to modernize regions and levels of regulation of structural changes. The methodological approach to substantiation of mutual coherence of structural transformations with the level of intellectualization of the regional space is improved and assumes that the gross regional product is an effective sign of revealing the effectiveness of structural changes in the economy of regions. As a result of the conducted economic-mathematical modeling the factors which have the most essential influence on structural changes in regional development are allocated. The functions of intellectual resources in the process of modernization of the regional economy as a specific product of human activity are highlighted. Based on them, five main functional components that perform intellectual resources in the system of regional development are identified, namely: scientific, educational, managerial, market and social-settlement components. A methodical approach to forecasting the development of the regional socio-economic system is developed, which is based on the forecast of opportunities and limitations of socio-economic development using the method of exponential smoothing. The priority tasks of modernization are singled out taking into account the innovative nature and goals of realization of the intellectual-target paradigm in the processes of regulation of structural shifts of the regional economy. A matrix of strategic planning using realistic scenarios of structural changes in the regional economy has been developed. Criteria of strategic planning concerning scenarios of structural modernization of economy of regions are defined. A methodical approach to estimating the impact of intellectual resources on structural changes in the regional economy is proposed, which is revealed by adapting the mathematical tools for estimating the resulting model of dodecahedron space.

Key words: structural modernization, structural shifts, regional economy, intellectual capital, capitalization of intellectual potential, intellectual potential, intellectual resources.

АННОТАЦИЯ

Дергалюк Б. В. Структурная модернизация региональной экономики и детерминанты ускорения этих процессов через капитализацию интеллектуального потенциала. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.05 – развитие производительных сил и региональная экономика (область знаний – экономические науки). – Национальный университет «Черниговская политехника» МОН Украины, Чернигов, 2020.

Диссертация посвящена углублению теоретических положений по структурной модернизации региональной экономики, обоснование методологических основ и практических рекомендаций по ускорению этих процессов через капитализацию интеллектуального потенциала.

Углублено понятийно-категориальный аппарат теории структурной модернизации региональной экономики через уточнение сущности понятий «структура экономической системы»; «структура региона»; «структурные сдвиги региональной экономической системы»; «структурная трансформация региональных экономических систем»; «интеллектуализация региональной экономической системы»; «интеллектуальные ресурсы регионов». Исследование региональной экономической системы с точки зрения уровней воздействия и трансформации позволили выделить классификационные признаки структуры экономики регионов. Выделены факторы структурных сдвигов в региональной экономической системе, закономерности ускорения модернизации. Сформулированы базовые теоретико-методологические основы структурной модернизации региональной экономики через капитализацию интеллектуального потенциала. Усовершенствован методический подход к обоснованию согласованности структурных преобразований с уровнем интеллектуализации регионального пространства. Выделены функции интеллектуальных ресурсов в процессе модернизации региональной экономики как специфического продукта человеческой деятельности, на их основе выделены пять основных функциональных компонент. Выделены приоритетные задачи модернизации с учетом инновационного характера и целей реализации интеллектуально-целевой парадигмы в процессах регулирования структурных сдвигов региональной экономики. Разработана матрица стратегического планирования за использованием реалистичных сценариев структурных сдвигов в экономике регионов. Предложен методический подход к оценке влияния интеллектуальных ресурсов на структурные сдвиги в экономике регионов, раскрывается путем адаптации математического инструментария оценки результирующей модели додекаэдрного пространства.

Ключевые слова: структурная модернизация, структурные сдвиги, региональная экономика, интеллектуальный капитал, капитализация интеллектуального потенциала, интеллектуальный потенциал, интеллектуальные ресурсы.

Підписано до друку 14.09.2020 р. Формат 60x90^{1/16}
Папір офсетний. Друк різнографія. Ум. друк. арк. 1,9.
Тираж 100 пр. Зам. № 1920/09
Суб'єкт видавничої діяльності занесено до держаного реєстру №6220049 13.10.2008,
ПРІНТЦЕНТР, м. Київ, вул. Політехнічна,